كيفية صلاة النبي ﷺ

تاليف : سماحة الشيخ عبد العزيز بن باز رحمه الله

مع رسالة

أخطاء المصلين

تاليف : الشيخ مشهور بن حسن آل سلمان

دپيغمبر ﷺ دلمانځه طريقه

ورسره

دځني لمونځ كونكو غلطياني

ترجمه

عبد الرحيم سلطان

ناشر
جالياتو د دعوت او ارشاد لپاره مرستندويه مكتب ربوه – رياض

بسم الله الرحمن ا لرحیم

د پیغمبرﷺ د لمانځه طریقه

الحمدلله رب العالمین والصلاة والسلام علیٰ عبده و رسولہ محمد والہ وصحبہ أما بعد !

دنبي کریم ﷺ دلمانځه دطریقې په اړوند دا یوڅو مختصري خبري هریو مسلمان سړي او ښځې ته یي ددي لپاره وړاندې (پیش) کوم چه دا ولولي او کوشش اوکړې چه په لمانځه کښې دپیغمبرﷺ متابعت او پیروي اوکړي ، لکه څنګه چه نبي کریم ﷺ فرمایلي دي: «صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي». زه مو چه په کومه طریقه په لمونځ کولو لیدلی یم په هماغه طریقه لمونځ اوکړئ . (بخاری:٦٣١) .

محترمو ورونو دادی د لمانځه د طریقې بیان -

۱ - په کامله توګه اودس کول

یعني په کامله توګه به اودس اوکړې ، لکه څنګه چه په قران کښې د الله تعالی حکم دی،الله تعالی فرمایلي دي : (يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ فَٱغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى ٱلْمَرَافِقِ وَٱمْسَحُواْ بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى ٱلْكَعْبَيْنِ ۚ

(المائدة: ٦)

ای مؤمنانو کله چه تاسي پاڅیږي لمانځه ته پس ووینځۍ خپل مخونه اوخپل لاسونه سره دڅنګلو نه اومسحه وکړی په خپلوسرونوباندې او ووینځۍ خپلې پښې سره دګټکیونه. اوهمدارنګه نبي کریم ﷺ فرمایلي دي : « لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طُهُورٍ » **دپاکی (اوداسه) څخه پرته لمونځ نه قبلیږي .** (صحيح مسلم: ٢٢٤) **.**

همدارنګه نبي کریم ﷺ هغه کس ته فرمایلي وو کوم چه لمونځ په بیړه کولو : « إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاَةِ فَأَسْبِغِ الْوُضُوءَ ». صحیح بخاری:(٦٢٥١) .

هر کله چه د لمانځه اراده اوکړې ، نو په کامله توګه اودس اوکړه .

٢- قبلې لوري ته مخ کول ، نیت کول ، او خپلې مخې ته ستره کیښودل :

لمونځ کونکی (هر چیري چه وي) په ټول ځان (بدن) سره به دقبلې (کعبې) لوري ته مخ کړې او په زړه سره به د هغه لمونځ نیت او اراده اوکړي کوم چه ادا کوې ،فرض لمونځ وي او که نفل ، او په ژبه باندې به د نیت الفاظ نه وایي ، ځکه چه دا کار ناروا او بدعت دی ، پیغمبر ﷺ او دهغه اصحابو (ملګرو) نه دی کړی .

او که چیري لمونځ کونکی امام وو ، او یا یي تنها (یوازې) لمونځ کاوو ، نو مخې ته یي باید ستره یعني داسې یو څیز وي چه لمونځ ورته اوکړې ، ځکه چه نبي کریم ﷺ ددي امر کړی دی.

په لمانځه کښې قبلې لوري ته مخ کول شرط دي پرته د یو څو ځرګنده مسائلو (حالاتو) څخه چه علماو دهغې وضاحت په خپلو کتابونو کښې کړی دی.

فائده: هغه کسان چه قبلې لوري ته مخ کولو نه عاجز وي ، لکه هغه څوک چه په زولنو کښې تړل شوی وي او دقبلې لور ته مخ کولو نه عاجز وي ، او هغه څوک چه دسخت جنګ په حالت کښې وي، او همدارنګه هغه څوک چه د سیلاب ، اور ، دښمن ، وغیره نه د تیښتې په حالت کښې وي ، او نشي کولای چه قبلې لوري ته مخ کړې ، او همدارنګه هغه سخت بیمار چه د قبلې لور ته د مخ کولونه عاجز وي ، ددې ټولو نه

داحکم (قبلې لورته مخ کول) ساقط دی ، بلکه دوي به د خپل طاقت سره سم هر لورته چه اوغواړي لمونځ ادا کولای شي، ځکه چه الله تعالی فرمایلي دي (فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُمۡ (التغابن:۱٦) ویره کوئ د الله تعالی نه څومره چه ستاسو وس رسیږي .

۳- د لمانځه د پیل (شروع) تکبیر (الله اکبر) ویل لمونځ کونکی به د لمانځه د پیل (شروع) تکبیر (الله اکبر) اووایي ، او د سجدې ځاي ته به ګوري

۴ - رفع الیدین (لاسونه د غوږونو یا تر اوږو برابر پوري پورته کول : لمونځ کونکی به د تکبیر (الله اکبر) ویلو په وخت خپل لاسونه د غوږونو او یا د اوږو تر برابر پوري پورته کړي .

٥- سینه باندي لاسونه کیښودل :

دواړه لاسونه به په سینه باندې کیږدي ، او ښي لاس به یي د کیڼ (چپ) لاس د څپږې (ورغوي) مړوند او څنګلو دپاسه وي ، ځکه چه د نبي کریم ﷺ څخه همدا ډول ثابت دي ، په حدیث د وائل بن حجر او قبیصه بن هلب رضي الله عنهما کښې .

٦- داستفتاح (دلمانځه دپیل (شروع) دعاګاني:

سنت ده ، چه د لمانځه د پیل (شروع) دعا ولولي ، او هغه دادعا دا ده : « اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنْ خَطَايَايَ كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ» -

ای الله ! له ما څخه زما ګناهونه دومره لري کړې ، لکه شرق او غرب دي چه له یو بل څخه لري کړي دي ای الله ! ما له ګناهونو څخه داسي پاک کړه ، لکه سپینه جامه چه د خیري څخه پاکه شي ، ای الله ! ما

له ګناهونو څخه په اوبو او واوره او ږلۍ سره وومينځه (پاک) کړه ! (صحيح بخارى: ٧٤٤ ، صحيح مسلم:٥٩٨)

او که اوغواړي ، دهغې پرځاي دې دا دعا ووايي :

«سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلاَ إِلَهَ غَيْرُكَ ». اى الله ! ته پاک يي ، او ستا ثنا وايو ، او ستا نوم مبارک (برکت والا دى) او ستا شان لوړ او اوچت دى ، او ستانه پرته بل هيڅوک د عبادت او بندګۍ مستحق نشته .

(سنن ابوداود:٧٧٥، سنن الترمذى:٢٤٢، سنن ابن ماجہ:٨٠٤، حم٣/٥٠)(صحيح ،ارواء الغليل:٣٤١) .

اوکولاي شي د دي دواړو دعاو پرته بله د استفتاح لمانځه د پيل داسي کومه دعا ولولي چه دنبي کريم ﷺ نه ثابته وي ، او بهتره داده چه کله يوه او کله بله دعا ووايي ، ځکه چه په دې کښې پوره متابعت او پيروه وي ده .

تعوذ ، تسمیه ، او سورت فاتحه لوستل :

او له هغي وروسته به ﴿ أَعُوذُ بِاللّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ **زه په الله تعالی پوري د شیطان رټلی شوي نه پناه غواړم .**

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾. **په مدد دنوم د الله تعالی چه عام مهربانه دی ، او خاص مهربانه دی شروع کوم او بیابه سورت فاتحه ولولي ، ځکه چه نبي کریم ﷺ فرمایلي دي :**«لاَصَلاَةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ» **د هغه چا لمونځ نه کیږي ، چه سورت فاتحه په کښي ونه لولي . (صحیح بخاری: ٧٥٦، صحیح مسلم: ٣٩٤) .**

د سورت فاتحي لوستلونه روستو به په جهري لمانځه کښي ، په لوړ اواز او په سري لمانځه کښي په ټیټ (سوکه) اواز سره (آمین) اووایي .

فائده : جهري لمونځ هغه لمونځ وي په کوم کښي چه قرائت په لوړ اواز سره لوستل کیږي ، او سري لمونځ

هغه وي ، په کوم کښې چه قرائت په ټيټ (سوکه) اواز سره لوستل کيږي .

او بيا به هغه سورت يا اياتونه ، چه ورته اسان وي ولولي ، بهتره داده چه له فاتحې وروسته د ماسپښين مازديگر او ماخوستن په لمونځونو کښې له (اوساط المفصل) سورتونو څخه او دسهار په لمانځه کښې د (طوال المفصل) او دماښام په لمانځه کښې ، کله د (طوال المفصل) او کله د (قصار المفصل) سورتونو څخه ولولي ، تر څو په هغه احاديثو باندي عمل اوکړی شي ، کوم چه دې باره کښې د نبي کريمﷺ نه نقل دي .

فائده : د سورت (حجرات) نه تر سورت (بروج) پوري سورتونو ته (طوال المفصل) او د هغي نه تر سورت (البينة) پوري سورتونو ته (اوساط المفصل) او د هغي نه تر پايه پوري سورتونو ته (قصار المفصل) سورتونه وايي .

۷- په لمانځه کښې درکوع کولو طريقه او دهغې دعا :
رکوع به په داسې حال کښې کوي ، چه الله اکبر به اووايي ، او لاسونه به د اږو يا غوړونو تر برابر پورې پورته کړي .
او سر به د رکوع په حالت کښې د شاه سره برابر ساتي (ښکته ، او يا پورته به يې نه نيسي) او دواړه لاسونه به په زنګنونو باندې داسې کيږدي چه ګوتې به يې کلاو (پراخه) وي .
او رکوع کښې به د اطمئنان او ارامۍ څخه کار اخلي يعني بيړه به نه کوي ، او دا دعا په کښې ولولي «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ» زما لوي پر ور دګار پاک دی .
او بهتره داده چه دا دعا درې يا ډير کرته ولولي ، او مستحب ده چه دادعا ورسره هم ولولي :
«سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي»
الهي ته پاک ذات يې او ستا ثنا وايم الهي ماته ښښنه اوکړې .

۸- درکوع نه سر راپورته کولو طریقه او دهغي دعا :

بیابه د رکوع نه سر راپورته کړي په داسي حال کښې چه دواړه لاسونه به داړو یا غوږونو تر برابر پورته کړي ، او که امام وو ، او یا یي تنها لمونځ کاوو ، نو داسې به اووایي : «سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» الله تعالی د هغه چا اواز اوري چه دد ه حمد او ثنا اووايي .

او د ولاړي په حالت کښې به دا دعا ولولي «رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، مِلْءَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ، وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ» الهی تالره ستاینه ده پوره ډیره زیاته پاکه اومبارکه الهی تالره پوره ستاینه ده داسمانونو اود ځمکي اودهغوي ترمينځ دمخلوق د ډكوالي په اندازه اوپه اندازه دډکوالي دهغه شیانوچه تا ورسته غوښتي دي (صحیح مسلم :۴۷٦) .

او که چیرته مقتدي یعني امام پسي يي لمونځ کاوو نو بیابه د رکوع څخه دراپورته کیدو په وخت دا دعا تر

پایه پوري ولولي : (ربنالك الحمد) **الهی تالره ستاینه ده .**

او که چیري دوي (امام ، مقتدي ، او تنها لمونځ کونکي) د تیر ذکر څخه روستو دا دعا هم ولولي نو ښه به وي: «أَهْلَ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ، أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ، وَكُلُّنَا لَكَ عَبْدٌ، اللَّهُمَّ لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ» **ای دستا يني او لويي خاونده کومه رښتني خبره چه بنده کړيده داده اومونږ ټول ستا بنده ګان يو الهی ته چه څه چاته ورکړي دهغي څوک بنده ونکی نشته او ته چه څه له چانه بند کړي دهغي څوک ورکونکی نشته اوفايده نه ورکوي ما لدار لره مال دهغي ستا دعذاب نه ، ځکه چه دادعا هم دپيغمبر ﷺ نه ثابته ده (صحيح مسلم : (٤٧٧)**

او مستحب ده چه لمونځ کونکي (که امام وي ، یا مقتدي ، یا تنها لمونځ کونکی وي) چه په دي حالت کښې هم لاسونه په سینه باندي کیږ دي ، لکه څنګه چه یي درکوع نه مخکې لاسونه په سینه باندي کیښودل ، ځکه چه د پیغمبرﷺ څخه د وائل بن حجر او سهل بن سعد رضي الله عنهما په حدیث کښې ددي خبري دلیل او ثبوت شته .

فائده : درکوع نه روستو په سینه باندي لاسونه کیښودل دشیخ ابن باز رحمه الله موقف دی ، او ددي مذکوره حدیث څخه یي استدلال کړی دی ، او دحجاز بعضي علماو همدا قول غوره کړي ، لیکن ددي په خلاف باندي د جمهورو علماو وینا داده ، چه درکوع نه ورستو د لاسونو ښکته زوړند نیول مستحب دي ، او همدا قول علامه الباني رحمه الله غوره کړی دی د وضاحت لپاره (الصحیحه: ۲۲٤، صفة صلاة النبی،ص: ۱۲۰-۱۲۱) اوګوری .

٩- لمړی سجده

سجده به کوي ، په داسي حال کښې چه الله اکبر به اووايي ، او که کولاي شي نو زنګنونه به د لاسونو نه مخکښې زمکې ته یوسي ، او که دا ورته سخته وه نو بیا دې لاسونه د زګنونو نه مخکښې زمکې ته یوسې اودلاسونو ګوتي به یوبل ته نیږدې او پرانستلي ساتي او په لاندي اووه اندامونو به سجده اوکړي ، تندی له پوزي سره ، او دواړه لاسونه ، او دواړه زنګنونه ، او ددواړو پښو د ګوتو لاندي طرفونه ، او په سجده کښې به دا دعا لولي : «سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى» پاک دی زما لوې پروردګار

او مستحب ده چه دا دعا دري ځله یا ددي نه هم زیاته تکرا کړي .

فائده : سجدي ته د تللو په وخت کښې لاسونه د زنګنونو نه مخکې په زمکه کیښودل افضل دي ، او په دې کښې د اساني او سختې قید نشته ، ځکه چه په

مستدرک د حاکم کښې د عبد الله بن عمر رضي الله عنهما حدیث (٢٢٦١) او په سنن نسائي (١٠٩١) وغیره کښې د ابو هریره رضي الله عنه حدیث په قوي سندونو سره ذکر دی او ددې حدیثونو نه معلومیږي چه پیغمبرﷺ سجدې ته د تللو په وخت خپل دواړه لاسونه د زنګنونو نه مخکښې په زمکه کیښودل ، او دا دواړه حدیثونه صحیح دي ، او ددې په خلاف په سنن ابي داود کښې د وائل بن حجر رضي الله عنه حدیث په کوم کښې چه د زنګنونو د لاسونو نه مخکښې په زمکه کیښودلو ثبوت ملاویږي ، هغه حدیث کمزوری دی او ددې وضاحت علامه الباني رحمه الله په (سلسلة الاحادیث الضعیفة(٩٢٩) اور ارواء الغلیل(٣٥٧) کړی دی او مستحب ده چه دا دعا ورسره هم ولولي :«سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي» ای زمونږ ربه تا په پا کې سره یادوم اوتا لره ستاینه کوم الهي ماته بښنه وکړې .

دسجدې په حالت کښې ډېرې دعاګانې غو ښتل پکار دي ، ځکه چه پیغمبرﷺ فرمایلي دي :
«فَأَمَّا الرُّكُوعُ فَعَظِّمُوا فِيهِ الرَّبَّ، وَأَمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ، فَقَمِنٌ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ».
په رکوع کښې د پر ور دګار لویې بیان کړئ ، او په سجده کښې د دعا کولو کوښښ او خواري اوکړئ امید دی چه دعا ګانې به مو قبولې شي . (مسلم : ٤٧٩) .
او همدارنګه پیغمبرﷺ فرمایلي دي : «أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ، فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ». (مسلم ٤٨٢) بنده خپل رب ته د سجدې په حالت کښې ډېر نیژ دې وي ، نو دسجدې په حالت کښې د ډېرو دعاګانو کوښښ اوکړئ .
او همدارنګه لمونځ کونکی باید د سجدې په حالت کښې کوشش اوکړې چه دخپل ځان او نورو مسلمانانو لپاره د الله تعالی څخه د دنیا او اخرت خیرونه اوغواړي ، که فرض لمونځ وي او که نفل ، او دواړه

متې به د بغلونو (تخر ګونو) څخه او کیدې به د وره نونو څخه او وره نونه به د پښېو څخه بیرته (لیري) ساتي . او همدارنګه څنګلي به د ځمکې سره نه لګوي بلکه پورته به یې نیسې ، ځکه پیغمبرﷺ فرمایلي دي : «اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ، وَلاَ يَبْسُطْ أَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ انْبِسَاطَ الْكَلْبِ». په سجده کښې خپل ځانونه سَمَ برابروئ ، او دسپې په شان خپلي څنګلي په ځمکه مه غوړوئ . (بخاری:۸۲۲،مسلم :۴۹۳) .

۱۰- د دوو سجدو په مابین کښې د کیناستلو طریقه
دسجدې څخه به سر راپورته کړئ په داسې حال کښې چه الله اکبر به اوواېي ، او چپه پښه (قدم) به څملوي (هوار کړي) او ور باندې به کیښني ، او ښي پښه (قدم) به ودروي ، او لاسونه به په وره نونو او زنګنونو باندي کیږد دي ، او دا دعا به لولي : « رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي، وَاهْدِنِي، وَارْزُقْنِي، وَعَافِنِي، وَاجْبُرْنِي »

ای زما ربه ماته ښښنه وکړه او را باندي مهربانه شه اوماته هدایت وکړه او ماته روزي راکړه اوماته عافیت راکړې او زما نقصانات پوره کړه . (ابوداود: ۸۵۰) (ترمذی:۲٦٧) (ابن ماجہ: ۸۹۸) حسن

او په ارا م سره به کښینې ، بیړه (تیزي) به نه کوي تردي چه هر جوړ خپل ځاي ته ورسیږي ، لکه څنګه چه درکوع نه روستو د ولاړي په حال کښې په ارام سره ودریږي تر څو هر جوړ خپل ځاي ته ورسیږي ځکه چه پیغمبرﷺ به د رکوع نه روستو په ارام سره ودریده ، چه تقریبا مقدار به یي د رکوع برابر وو او همدارنګه د دوو سجدو په مابین کښې به په ارام سره کیناست چه مقدار به یي تقریبا د سجدې برابر وو . (بخاری: ۷۹۲، مسلم : ٤۷۱) .

۱۱- دوهمه سجده

بیا به الله اکبر اووایي ، او دوهمې سجدې ته به لاړ شي او د لمړۍ سجدې په څیر به دوهمه سجده اوکړي .

١٢- دوهمې سجدې نه روستو کيناستل

بيابه تکبير (الله اکبر ووايي) او سر به دسجدې څخه راپورته کړي ، او دوو سجدو ترمينځ ناستې پشان به لږ غوندې کښيني او دې ناستې ته دفقهاو په اصطلاح (جلسة الاستراحه) وايي ، او د استحباب په درجه کښې مشروع ده که چا ونه کړه باک نلري او همدارنګه په دې ناسته کښې کومه دعا ذکر وغيره هم نشته .

بيابه دوهم رکعت ته پاڅيږي ، په داسې حال کښې لاسونه به يې په زنګنونو تکيه کړي وي ، او چه کله پاڅيده ، نو فاتحه (الحمد لله) او ورسره به کوم سورت يا هغه اياتونه چه ورته اسان وي ولولي ، او دا رکعت به هم دلمړي رکعت په څير اوکړي .

فائده: دوهم رکعت ته د پاڅيدلو په وخت کښې لاسونه په زمکه تکيه کول سنت دي ، ځکه چه دا دپيغمبر ﷺ نه ثابت دي ، لکه په صحيح بخاری (٨٢٤) او سنن نسائی (١١٥٣) کښې دمالک بن

حويرث رضي الله عنه حديث په دې خبره واضح او ښكاره دليل دی،او ددي په خلاف هغه حديث كوم چه په دې دلالت كوې چه لاسونه بايد په زنگنونو كيښودل شې ضعيف او كمزوری دی پوره تفصيل د علامه الباني په كتاب سلسلة الاحاديث الضعيفة (۹۲۹) اوارواء الغليل (۳۵۷) كښې كتلی شې

۱۳- دتشهد طريقه په دوه ركعتي لمونځ كښې .

كه چيرته لمونځ دوه ركعتي وو ، لكه د سهار ، جمعي او اخترونو لمونځ ، نو له دوهمې سجدې وروستو به داسې كښيني ، چه د ښې پښې قدم به ودروي ، او دچپي پښې قدم به هوار كړي ، او په هغي به كښيني او خپل ښي لاس به په ښي ورانه كيږدي ، او د اشاري له گوتي پرته به دلاس نوري ټولي گوتي را بندي كړي ، او په دې يوه گوته به د الله تعالى د توحيد اشاره كوي ، او بله طريقه داهم ده ، چه د ښي لاس كوچنۍ او ورسره دوهمه گوته رابندې كړې او د مينځ

ګوته د غټې ګوتي سره یوځای کړی کړي ، او په سونډه ګوته باندي دالله تعالی د توحید اشاره اوکړي ځکه چه دا طریقه هم د پیغمبرﷺ نه ثابته ده .
او بهتره داده ، چه کله په یوه طریقه عمل اوکړی شي او کله په بله ، او خپل چپ لاس به په خپل چپ ورانه باندي کیږدي ، او له دې وروستو به بیا د اتشهد اووایي : «التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّه وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّه الصَّالِحِيْنَ، أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إلاَّ اللَّه، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ» ټول ژبني او ما لي او بدني عبا د تونه الله جل جلاله لره دي سلام او دالله رحمتونه اوبرکتونه دي وي په تا ای پیغمبره سلام دي وي په مونږ او دالله په نیکو بنده ګانو باندي زه ګواهي ورکوم چه بیله الله جل جلاله بل څوک دعبا دت لا ئق نشته ،
اوزه ګواهي ورکوم چه محمد صلی الله علیه وسلم د الله بنده او پیغمبردی . (بخاری : ٨٣١، ١٢٠٢ ٦٣٢٨، ٧٣٨١، مسلم : ٤٠٢) .

بیابه دا درود ولولي «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيْمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ. اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيْمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ». الهي په محمد صلی الله علیه وسلم اوپه ال د محمد صلی الله علیه وسلم رحمتونه را ولیږه لکه څنګه چه دې په ابراهیم علیه السلام او دهغي په ال رحمتونه را لیږلي وو په رښتیا سره ته ستا یلی شوی اود لویي خاوند یي الهي په محمد صلی الله علیه وسلم او په ال د محمد صلی الله علیه سلم باندي برکتونه راولیږه لکه څنګه چه دي په ابراهیم علیه السلام او دهغه په ال با ندي برکتونه

رالیږلي وو په رښتیا سره ته ستا یلی شوی اود لو یی خاوند یی.

(بخاری : ٣٣٧٠، ٤٧٩٧، ٦٢٥٧، مسلم: ٤٠٦)

او بیا به ددي دعا په ویلو سره د څلورو څیزونو نه پناه اوغواړي : «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ» الهي زه په تا سره دعذاب دجهنم نه پناه غواړم او دقبر دعذاب نه پنا ه غواړم او د ژوند او د مرګ دفتنونه پناه غواړم او د دجال دفتني دشر نه پنا ه غواړم . (مسلم :٥٩٠) او ددي نه روستو باید د الله تعالی نه د دنیا او اخرت خیرونه اوغواړي ، فرض لمونځ وي او که نفل وي ، او دخپل مور او پلار او نورو ټولو مسلمانانو لپاره د الله تعالی نه دعا اوغواړي باک نلري ، ځکه چه د عبد الله بن مسعود رضي الله عنه په حدیث کښي کله چه ورته پیغمبرﷺ تشهد وروښود دا وینا عامه ده :

«ثُمَّ لِيَتخَيَّرْ مِنَ الدُّعَاءِ أَعْجَبَهُ إِلَيْهِ فَيَدْعُو». په یو بل لفظ کښې دي : « ثُمَّ لِيَتَخَيَّرْ مِنَ الْمَسْأَلَةِ مَا شَاءَ » .
بیا یي چه کومه دعا خوښه شي د الله نه دي اوغواړي .
په دې دواړه روایتونو کښې دپیغمبرﷺ وینا عامه ده ټولو هغه دعاګانو ته شاملیږي ، کومو کښې چه ددنیا او اخرت خیر وي . (بخاری:٨٣٥، مسلم :٤٠٢) .
بیا به په اخره کښې ښي او چپ لوري ته سلام اوګرځوي ، او د سلام الفاظ به اووایي (السلام علیکم ورحمة الله) سلامتیا او دالله تعالی رحمت دې وي په تاسوباندې

١٤- د تشهد طریقه په دري رکعتیز او څلور رکعتیز لمانځه کښې

که چیرته لمونځ دري رکعتي وي ، لکه د ماښام ، او یا څلور رکعتي وي ، لکه د ماسپښین ، مازدیګر ، او ماخوستن لمونځونه ، نو مخکې ذ کر شوی تشهد او درود به اووایي بیابه دریم رکعت ته پاڅیږي

او دپاڅيدو په وخت به لاسونه په زنگنونو تکيه کړې او همدارنگه دواړه لاسونه به د اړو يا غوږونو برابر پورته کړي ، او الله اکبر به اووايي ، او لاسونه به په سينه کيږدي ، لکه څنگه چه مخکې ذکر شو او يوائې فاتحه به ولولي . - (بخارى: ۷۵۹، مسلم: ٤٥١) -

او که دماسپښين لمانځه په دريم او څلورم ركعت كې د سورت فاتحي نه روستو څه سورت وغيره ولوستلو باک نلري ، ځکه چه دابو سعيد رضي الله عنه په حديث کښې چه د پغمبرﷺ نه يي نقل کړى دى ددي ثبوت شته . (مسلم : كتاب الصلاة ٤٥٢) -

په لمړي تشهد کښې درود ويل مستحب دي واجب نه دي ، نو که په اولني تشهد کښې چا درود ونه لوست باک نلري .

بيابه د ماښام لمونځ له دريم ركعت ، او د ماسپښين او مازديګر لمونځ له څلورم ركعت وروسته همغه رنګ تشهد ولولي ، کوم چه په دوه رکعتي لمونځ کښې ذکر شو، او بيا به په نبي كريم ﷺ باندي درود ووايي اوهمدارنګه به د جهنم دعذاب ، او دقبر دعذاب او دژوند، او مرګ ، او د دجال دفتنونه په الله تعالی پوري پناه اوغواړي .

او بايد ده چه له دي ورستو د نورو دعاګانو کوښښ اوکړي ، په دې ځاي کښې او همدارنګه ددي سوا په نورو ځايونو کښې دادعا هم مشروع ده :

«رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً، وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً، وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ». - ای ربه ځمونږ : راکړې مونږ ته خوشحالي په دنيا کښې په نيک عمل سره ، او راکړې مونږ ته خوشحالي په اخرت کښې په جنت سره او بچ اوساتي مونږ د اور دجهنم نه .

دا خبره واضحه ده ، چه په دري رکعتي، لکه د ماښام لمونځ او څلور رکعتي لکه د ماسپښین ، مازدیګر ، او ماخوستن لمونځ ، په دې لمونځونو کښې دوه تشهده دي ، او د دوهم تشهد دکیناستلو طریقه دلمړي تشهد دکیناستلوڅخه جداده هغه داسي چه په دوهم تشهد کښې به لمونځ کونکی خپله ښۍ ښپه ودروي او چپه ښپه به د ښۍ ښپي نه لاندي اوباسي ، او په زمکه به کښیني ، لکه څنګه چه په حدیث د ابو حمید رضي الله عنه کښې چه امام بخاري نقل کړی دی ذکر دي . (صحیح بخاری: (۸۲۸) .

او بیا به ښي او چپ طرف ته سلام وګرځوي او (السلام علیکم ورحمة الله) به ووایي .

سلامتیا او دالله تعالی رحمت دې وي په تاسوباندي .

د سلام ګرځولو نه روسته ذکر او دعاګاني :

دري ځله « أَسْتَغْفِرُ اللّه » ویل : زه د الله تعالی څخه بښنه غواړم .

«اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلاَمُ، وَمِنْكَ السَّلاَمُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلاَلِ وَالإِكْرَامِ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّه وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ. (بخارى : ٨٤٤ ، ٦٣٣ ، مسلم : ٥٩٣)

الهي ته له ټولو عیبونو نه پاک یې، او سلا متیا ستا له طرفه ده برکتناک ذات یې اود لو یې اوعزت خاوند یې بیله الله نه بل هیڅوک دعبادت لائق نشته یو دی شریک نلري ده لره دکائناتو با دشا هي ده اوده لره پوره ستاینه ده اوهغه په هرڅه قا در دی الهي چاته چه څه ورکړې دهغي منعه کونکی نشته اوچانه چه څه منعه

کړې دهغې ورکونکی نشته او فایده نه ورکوی مالدارته مال دهغې ستا د عذاب نه .

لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّه وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللّهِ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّه، وَلاَ نَعْبُدُ إِلاَّ إِيَّاهُ، لَهُ النِّعْمَةُ وَلَهُ الْفَضْلُ وَلَهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّه، مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ، وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ». (مسلم : ٥٩٤)

بیله الله نه بل هیڅوک دعبادت لائق نشته یو دی شریک نلري ده لره دکائناتو با دشا هي ده اوده لره پوره ستاینه ده اوهغه په هرڅه قا در دی هیڅ قوت نشته دګناه نه دساتلواود نیکیوپه کولوګر په الله سره بیله الله نه بل څوک دعبادت لائق نشته اوبیله له هغه نه دبل چا بندګي نه کوو نعمتونه اواحسانات دهغه له طرفه دي اوهغه لره غوره ستاینه ده بیله الله نه بل څوک دعبادت لائق نشته په داسې حال کښې چه بندګي مو هغه لره خاص ده اګرچه کافران یي بده ګڼي

ددې نه ورسته به درې دېرش ځله « سُبْحَانَ اللّٰهِ » اودرې دېرش ځله « الْحَمْدُ لِلَّهِ » اوڅلور دېرش ځله « اللّٰهُ أَكْبَرُ » ووايي ، دا ټول نه نوي ځله شو او دسلم ځل پوره کولو لپاره به يو ځل «لَا إِلَهَ إِلاَّ اللّٰه وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» ووايي (مسلم : ۵۹۷) .

او همدا راز به دهر لمانځه څخه وروسته ايت کرسي هم لولي : ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْحَيُّ ٱلْقَيُّومُۚ لَا تَأْخُذُهُۥ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌۚ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِۗ مَن ذَا ٱلَّذِي يَشْفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذْنِهِۦۚ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفْظُهُمَاۚ وَهُوَ ٱلْعَلِيُّ ٱلْعَظِيمُ " [البقرة: ۲۵۵].

بیا سورت اخلاص: قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝١ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝٢ لَمۡ يَلِدۡ وَلَمۡ يُولَدۡ ۝٣ وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدُۢ " [الإخلاص: ١ -٤]

بیا سورت الفلق: قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلۡفَلَقِ ۝١ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ۝٢ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝٣ وَمِن شَرِّ ٱلنَّفَّٰثَٰتِ فِي ٱلۡعُقَدِ ۝٤ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ "[الفلق: ١ – ٥].

بیا سورت الناس: قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ۝١ مَلِكِ ٱلنَّاسِ ۝٢ إِلَٰهِ ٱلنَّاسِ ۝٣ مِن شَرِّ ٱلۡوَسۡوَاسِ ٱلۡخَنَّاسِ ۝٤ ٱلَّذِي يُوَسۡوِسُ فِي صُدُورِ ٱلنَّاسِ ۝٥ مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ " [الناس: ١ – ٦]

دا دري سورتونه به د هر لمانځه نه روستو يو ځل لولي او د سهار او ماښام لمونځونو نه روستو به يي دري دري ځله لولي، ځكه چه د نبي كريم ﷺ څخه په دي هكله احاديث روايت شوي دي .

ددې نه روستو به دا دعا لس ځله ووايي : «لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّه وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِي وَيُمِيتُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» **ځكه چه دا دعا هم د نبي كريم ﷺ څخه نقل ده .**

دلمانځه نه وروستو دا اذكار لوستل سنت دي ، فرض نه دي .

سنن رواتب (سنت لمونځ)

د هر مسلمان سړي او ښځي لپاره باید ده چه دماسپښین د لمانځه نه مخکې څلور رکعته (سنت) او روسته يي دوه رکعته ، او دماښام د لمانځه ورسته دوه رکعته ، او همدارنګه د ماسختن د لمانځه نه وروسته دوه رکعته ، او د سهار دلمانځه مخکي دوه رکعته سنت اوکړي ، او دا ټول دولس رکعته دي ، دیته (رواتب) سنت مؤکده وایي .

نبي کریم ﷺ به د اقامت (چه په سفر به نه وو) دا سنت په دوامداره توګه اداکول ، او په سفر کښي به يي پریښودل لیکن وتر او دسهار سنت به يي په دواړه حالاتو کښې ادا کول ، غوره داده چه دا مؤکد سنت او وتر په کور کښي وکړل شي ، او که په مسجد کښي اوکړي نو هم باک نلري ځکه چه نبي کریم ﷺ فرمایلي دي : «أَفْضَلُ صَلاَةِ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلاَّ الصَّلاَةُ الْمَكْتُوبَةُ».

د بنده غوره لمونځ هغه دی ، چه په کور کښې اوکړي

(بخاری : ٧٣١، مسلم : ٧٨١) -

او په دوامداره توګه ددي سنتو ادا کول جنت ته د تللو سبب دی ، نبي کريم ﷺ په يو حديث کښې چه امام مسلم روايت کړی دی ، د ام المؤمنين (ام حبيبه رضي الله عنها څخه فرمايي چه ما د نبي کريم ﷺ څخه دا ارشاد اوريدلی دی : «مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ يُصَلِّي لِلّهِ كُلَّ يَوْمٍ ثِنْتَيْ عَشَرَةَ رَكْعَةً تَطَوُّعًا غَيْرَ فَرِيضَةٍ، إِلاَّ بَنَى اللّه لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ ». **څوک چه په شپه او ورځ کښې دولس رکعته نفل لمونځ اوکړي ، الله تعالی به ورته په جنت کښې کور جوړ کړي** (مسلم :۷۲۸) -

او که يي د مازديګر د لمانځه نه مخکښې څلور رکعته او همدارنګه د ماښام او ماسختن د لمانځه نه مخکښې دوه رکعته نفل لمونځ اوکړه ، نو ښه به وي ځکه چه د نبي کريم ﷺ څخه ددي په باره کښې صحيح ثبوت او دليل شته . وصلی الله علیٰ محمد وآلہ وسلم -

أخطاء المصلين

تاليف: الشيخ مشهور بن حسن آل سلمان

په لمانځه کښې د لمونځ کونکو غلطياني

ترجمه

عبد الرحيم سلطان

ناشر

جالياتو د دعوت او ارشاد لپاره مرستندويه مکتب ربوه – رياض

د لمانځه په اړوند ځني غلطيانې

په دې بحث کښې لاندې مسائل بيانيږي :

*** په لمانځه کښې د قيام (ولاړې) په اړه غلطياني**

*** رکوع او رکوع نه د راپورته کيدو په اړه غلطياني**

*** د سجدې په اړه ځني غلطياني**

*** په لمانځه کښې د تشهد او سلام ګرځولو په اړه ځني غلطياني .**

***

دلمانځه په اړوند دځني غلطيانو بيان

په دې بحث کښې لاندې مسائل بيانيږي :

* په ژبه باندي د نيت الفاظ ويل او د تکبير تحريمه سره يي يو ځاي اداکول لازم او ضروري ګڼل -

* د تکبير (الله اکبر ويل) اوهمدارنګه دقرات لوستل او دلمانځه د نورو اذکارو په مهال ژبي ته حرکت نه ورکول ، او چپ پاتې کيدل -

په لمانځه کښې د قيام په اړه د لمونځ کونکو ځني غلطيانې

* د تکبير تحريمه (لمانځه دپيل تکبير) او همدارنګه رکوع ته د تللو په مهال ، او درکوع نه د راپورته کيدلو په مهال رفع اليدين (لاسونه داوږو يا غوږونو برابر) نه اوچتول -

* په لمانځه کښې لاسونه زوړند نيول، او هغه په سينه يا د سيني نه لړ لاندي او دنامه نه بره نه کيښودل او دسورت فاتحي نه مخکښې د لمانځه دپيل دعا او همدارنګه تعوذ (اعوذ بالله) نه ويل سورت فاتحه مکرر (څو څو ځله) لوستل ، په لمانځه کښې د اسمان لورته کتل ، يا په لمانځه کښې يو خوا بل خوا کتل ، په لمانځه کښې سترګې پټو ل او همدارنګه په لمانځه کښې ډير حرکت وغيره کول .

رکوع او رکوع نه د راپورته کیدو په مهال ځني غلطیاني

(دلمانځه ارکان په ښه ټوګه نه اداکول او همدارنګه په رکوع او قومه کښې بیړه کول، او په همیشه توګه قنوت نازله لوستل اوهمدارنګه د ضرورت په وخت کښې قنوت نازله پریښودل ، او هغه نه لوستل)

د سجدې په اړه د لمونځ کونکو ځني غلطیاني

د سجدې اندامونه په کامله توګه په زمکه نه کیښودل او په سجده کښې بیړه کول ، همدارنګه د سجدې ځني اندامونه ښکاره کول او په زمکه باندې پرته د څه (حائل) پردې وغیره څخه سجده کول واجب ګڼل .
دمریض دسجدې لپاره یو څیز ورپورته کول ، او په سجده سهوه کښې دا الفاظ (سبحان من لا یسهو ولا ینام) - ویل .

په لمانځه کښې د تشهد او سلام ګرځولو په اړه ځني غلطياني

په لمانځه کښې د تشهد په مهال (السلام عليك أيها النبي) کښې او همدارنګه د درود ويلو په مهال لفظ (سيدنا) زيا تول -

پاملرنه : په لمانځه کښې د تشهد په مهال په (سبابه) ګوته باندي اشاره کول بد ګڼل ، او همدارنګه د سلام ګرځولو په اړوند ځني غلطياني او دهغې بيان .

په ژبه باندي د نيت الفاظ ويل او تکبير تحريمه سره يي يو ځاي اداکول لازم او ضروري ګڼل -

په ژبه باندې د نيت الفاظ ويل د ټولو علماو په نيز باندې نه واجب دي او نه مستحب بلکه څوک چه په ژبه باندې د نيت الفاظ و ايي بدعتي او د شريعت مخالف دی . اوکه څوک دا عقيده ولري چه د نيت الفاظ ويل مشروع دي ، نو دا جاهل ګمراه او د تعزير مستحق دی ، چه کله ورته پوره بيان او وضاحت اوکړی شي ، او ددي وروسته بياهم په دوامداره توګه دا کار (په ژبه باندې د نيت الفاظ) وايي او هغه څوک چه ورسره يو ځاي په صف کښې ولاړوي هغوي ته په دي سره ضرر هم ورکوي ، نو پکار ده چه ده ته سزا ورکړی شي .

ځکه چه د مختلفو هيوادونو علماو په مختلفو وختونو کښې ددي وضاحت کړی دی چه په ژبه باندې د نيت الفاظ ويل بدعت دي ، او چه څوک دا عقيده لري چه دا جائز او سنت دي نو هغه په غلطه او دناپوهۍ ښکار دی . [1] -

لاندي حديثونه ددي مسئلې پوره وضاحت کوي .

عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: (كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْتَفْتِحُ الصَّلَاةَ بِالتَّكْبِيرِ) .

---

(١) دتفصيل لپاره : زاد المعاد (١/١٩٤) ،فتح القدير شرح بداية (١/٦٧ـ٢٦٦)، تلبس ابليس (١٩٢)، الانصاف للمرداوى (١/١٤٢)، السنن والمبتدعات للقشيرى (ص:٢٥)مرعاة المفاتيح (٣/٨٦) ،مجموع فتاوى شيخ ابن باز (٤/٢٠٤ـ٢٠٣) اوګورئ ....

ام المؤمنين عائشه رضي الله عنها فرمايي چه نبي كريم ﷺ به لمونځ په الله اكبر سره شروع كولو .[١]-

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِلْمُسِيِّ صَلاتَهُ عِنْدَ مَا قَالَ لَهُ عَلِّمْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَهُ: «إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاةِ فَأَسْبِغْ الْوُضُوءَ، ثُمَّ اسْتَقْبِلْ الْقِبْلَةَ؛ فَكَبِّرْ، ثُمَّ اقْرَأْ بِمَا تَيَسَّرَ مَعَكَ مِنْ الْقُرْآنِ ».

د ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی ، چه نبي كريم ﷺ هغه كس ته او فرمايل كوم چه لمونځ په سمه توګه نه

---

(١) صحيح مسلم (٣٥٧/١) كتاب الصلاة : باب ما يجمع صفة الصلاة وما يفتتح به ويختم به الخ (٤٩٨) سنن ابو داود (٤٩٤/١)ابواب تفريع استفتاح الصلاة: باب من لم ير الجهر ببسم ا لله الرحمن الرحيم (٧٨٣) سنن دارمى (١٥٦/٦) كتاب الصلاة :باب افتتاح الصلاة (١٣٤٨) مسند احمد (٣١،١٩٤/٦)

ادکولو او په لمانځه کښې ډیره بیړه کوله (کله چه هغه دنبي کریم ﷺ نه وغوښتل چه د لمانځه سمه طریقه ورته زده کړي ، نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل چه کله د لمانځه د اداکولو اراده اوکړې ، نو په پوره توګه اودس اوکړه ، بیا قبلي (کعبي) لوري ته مخ کړه او تکبیر (الله اکبر) ووایه او بیا دقران کریم څخه هغه برخه ولوله کومه چه تاته اسانه وي .

عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ (رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ افْتَتَحَ التَّكْبِيرَ فِي الصَّلاةِ فَرَفَعَ يَدَيْهِ)

د عبد الله بن عمر رضي الله عنهما نه روايت دی فرمايي چه مانبي كريم ﷺ وليدو چه هغه د لمانځه شروع په الله اكبر سره وکړه ، او دواړه لاسونه يي پورته کړل . (١)

همدارنګه نور ډير داسې احاديث دنبي كريم ﷺ نه ثابت دي ، هغه ټول په دې دلالت کوې چه نبي كريم ﷺ دلمانځه شروع په الله اكبر سره کړيده .

او دالله اكبر نه مخکښې يي هيڅ ندي ويلي ، او ددي تايد د علماء کرامو ددي وينا څخه هم کيږي کله چه د ژبې وينا اود زړه دعمل په مينځ کښې ختلاف واقع شي ، نو اعتبار به د زړه عمل لره وي .

---

(١) صحيح بخارى (٢٢١/٢) كتاب الاذان :باب الى اين يرفع يديہ (٧٣٨) سنن نسائى (٩٣/٢) كتاب الافتتاح : باب العمل فى افتتاح الصلاة سنن ابوداود(٤٧٤/١)ابواب تفريع استفتاح الصلاة:با ب افتتاح الصلاة (٧٤١)

هر کله چه اعتبار د زړه عمل او ارادې لره دی او په دي باندي د علماو اجماع ده ، نو بیا په خوله باندي د نیت ویلو څه فائده ده . (١)

بله خبره داده چه هغه څوک چه په خوله باندي دنیت الفاظ وایي او دیته مستحب یا واجب وایي ، او د تکبیر تحریمه سره دهغې یوځای لوستل ضروري او لازم ګڼي دا ښکاره تناقض او ناشونی کار دی ، ځکه چه کله ددي کس ژبه په تکبیر (الله اکبر ویلو) باندي مشغوله وي ، نو په همدغه وخت کښې دنیت الفاظ په خوله باندي څنګه وایي ، دا خو تناقض او محال (ناشونی) کار دی .

(١) موسوعة الاجماع فی الفقه الاسلامی (١٠٨٨) ٢

د تکبير (الله اکبر ويل) اوهمدارنګه دقرائت لوستل او دلمانځه د نورو اذکارو په مهال ژبي ته حرکت نه ورکول او چپ پاتې کيدل

په عامه توګه په لمانځه کښې د ځنې لمونځ کونکو غلطي هغه داده چه هغوي په لمانځه کښې د تکبير (الله اکبر) او همدارنګه د قرائت او اذکارو ويلو په وخت کښې ژبه نه خوزه وي بلکه چپ وي او يواځي په سوچ او فکر باندي اکتفا کوي ، لکه چه دوي دا ګمان کوي چه لمونځ يواځي د ځينو افعالو نوم دی ، او اقوال او اذکار وغيره په کښې نشته ، اګر چه دا موقف او نظر د ابوبکر اصم او سفيان بن عيينه هم دی ، تر

دي پوري هغوي ويلي دي چه لمونځ چه د تکبير (الله اکبر) ويلو نه پرته هم صحيح کيږي . (١) -

ليکن ددي په خلاف دجمهورو علماوو نظر او وينا داده چه هغه څوک چه عذر نلري دهغه لپاره لوستل په دومره اوچت اواز سره لازم او ضروري دي ، چه لوستونکی يي پخپله واوري . (٢)

او دمالکيانو په نيز د اذکارو وغيره دلوستلوپه وخت کښې د ژبي حرکت کافي دی ، ليکن د اختلاف نه دبچ کيدلو لپاره بهتره داده چه لوستل په دومره اوازسره اوکړی شي چه لوستونکی يي واوري .

(١) المجموع (٣/٢٥١) البته په دي کښي د ابن عيينه په ځاي ابن علية ذکر دی .

(٢) المغنی لابن قدامہ (٢/١٥٤)المجموع (٣/٣٦١) الفقہ علی المذاہب الاربعۃ(١/٢٣٠)

يوه دپام وړفقهي غلطي

مخکښې په وضاحت سره معلومه شوه چه په لمانځه کښې چپ پاتي کيدل او يوائحې په سوچ او فکر باندي اکتفاکول صحيح نه دي ، نو ورسره داهم معلومه شوه چه هغه فقهي راي او نظر چه ويل کيږي کله چه يو کس ديو ملګري يا خپلوان سره ميلمه شي او دجنابت په حالت کښې راپاڅيږي ، نو ددي لپاره چه دا ملګری يا دا خپلوانورباندي بدګمانه نشي ، نو يوائحې دلمانځه حرکات دې ترسره کړي او دلمونځ الفاظ دې په خوله باندي نه وايي دا نظر او رايي غلطه او خطا ده .

په لمانځه کښې د قيام (ولاړې) په اړه ځنې غلطياني

په لمانځه کښې د الله تعالی مخامخ ودريدلو په مهال دبعضې لمونځ کونکو نه ځنې غلطيانې کيږي ، هغه داچه کله دوي سنت پريږدي ، او کله په لمانځه کښې مکروه کارونه کوي ، دنبي کريم ﷺ مخالفت کوي او ورته سنت وايي ، ځکه چه دوي دا کارونه د خپلو پلرونو او نيکونو نه زده کړي او دهغوي تقليد کوي ځني ددغه غلطيانو نه په لاندي ډول بيانيږي :

١- د تکبير تحريمه (دلمانځه دپيل تکبير) په وخت او همدارنګه رکوع او بيا سجدې ته د تللو په وخت کښې رفع اليدين نه کول .

په دوې کښې ځنې لمونځ کونکي د تکبیر تحریمه او رکوع ، قومه او د لمړې تشهد نه د پاڅیدلو په وخت کښې رفع الیدین نه کوي ، لیکن همدوي بیا په داسې وخت کښې رفع الیدین کوي په کوم وخت کښې چه رفع الیدین کول په لمانځه کښې یوه غلطي ګڼل کیږي ، د مثال په توګه د جنازې د تکبیراتو په وخت او همدارنګه د اخترونو د لمانځه د تکبیراتو زوائد (دتکبیر تحریمه نه پرته نور تکبیرونه) په دې مهال رفع الیدین کول .

په دوې کښې ځني بیا د رفع الیدین په ترک (نه کولو باندې) په ضعیف بي بنسته احادیثو باندې او یا دصحیح احادیثو نه په غلط مفهوم بیانولو سره استدلال کوې .

د بيلګې په توګه داحديث «مَنْ رَفَعَ يَدَيْهِ فِي الصَّلاةِ فَلا صَلاةَ لَهُ » چاچه په لمانځه کښې رفع اليدين اوکړل دهغه لمونځ نه کيږي . (١) -
بلکه دنبي کريم ﷺ طريقه په لمانځه کښې داوه چه کله به يي لمونځ شروع کولو ، نو خپل دواړه لاسونه به

(١)
داحديث موضوعي دی علامه ابن الجوزي په ''الموضوعات '' ٢/ ٩٧) او علامه محمد طاهر بيتني په '' تذکرة الموضوعات '' (ص: ٣٩) او علامه سيوطي په اللا لی المصنوعة (٢/ ١١) او ابن حبان په '' کتاب المجروحين '' (٣/ ٤٦) اوعلامه جورجاني په ''الاباطيل''(٣٩٠) او علامه ابن قيم په ''المنار المنيف ''(١٢٩) او علامه الباني په '' سلسلةالاحاديث الضعيفة (٥٦٨) کښي ذکر کړی دی . -
ددي په سند کښي مامون بن احمد هروي دی ، او علامه جور قاني ورته ''دجال من الدجاجلة ،کذاب،وضاع ،خبيث '' او ابن الجوزي ورته ''کذاب'' او ابن حبان ورته دجال من الدجالين او علامه الباني ورته ''دجال يضع الحديث'' ويلی دی، او علامه ذهبي او علامه ابن قيم ورته. ''وضاع ويلی دی -

يي تر اوږو برابر پورته کول ، او همدارنګه به يي د رکوع نه د سر پورته کولو په وخت کښې هم دواړه لاسونه پورته کول . (١)-

او دنبي کريم ﷺ دا طريقه نيږدې پنځوس صحابه کرامو نقل کړيده په دوې کښې د عشره مبشره صحابه کرامو د جملي څخه (هغه لس صحابه کرام

(١) صحيح بخارى (٢/١٩-١٨ ٢) كتاب الاذان :باب رفع اليدين فى التكبيرة الا ولى مع الافتتاح سواء (٧٣٥) و باب رفع اليدين اذا كبر واذا ركع واذا رفع(٧٣٦،٧٣٧)،صحيح مسلم (١/ ٩٣ -٢٩٢) كتاب الصلاة :باب استحباب رفع اليدين حذو المنكبنين مع تكبيرة الاحرام الخ(٣٩١،٣٩٠)

چه ورته په يو مجلس کښې دجنت زيرى ورکړى شوى وو هم شتون لري [١] -

امام بخاري رحمه الله فرمايي : چه حسن او عبد الله بن هلال ويلي دي چه ټولو صحابه کرامو به په لمانځه کښې رفع اليدين کول ، او دوې د کوم يو صحابي تخصيص نه دى کړى ، نو ديته سنت نبوي متواتر وايي ، لکه څنګه چه امام ذهبي ددي وضاحت کړى دى . [٢]-

(١) ددي امر وضاحت علامه عراقي په کښې کړى دى "تقريب الاسانيد" د پوره تفصيل لپاره وګورئ : طرح التثريب فى شرح التقريب (٢/٢٥٤) .

(٢) په دې باره کښې ما د علامه ذهبي قول ونه ليد ، البته علامه سيوطي رحمه الله ددي مسئلي وضاحت کړى دى ، په المتناثرة فى الاخبار المتواترة" کښې دتفصيل لپاره اوګورئ مرعاة المفاتيح (٣/٥٠)

په لمانځه کښې درفع اليدين کولو مسنون طريقه داده چه د ګوتو په مينځ کښې نه بايد ډيره فاصله وي ، او نه بايد يو بلې ته ډيري نيزدې وي [١] -

نبي کريم ﷺ به په لمانځه کښې د رفع اليدين په مهال لاسونه کله د اوږو برابر او کله به يې د غوږونو تر نرمو برابر پورته کول [٢]

---

(١) دا نظردجمهورو علماو دی ، او همدا نظر صحيح دی ، دبعضي پوهانو نظر دادی چه د ګوتو په مينځ کښې بايد فاصله وي خو ددوی دا نظر مرجوح دی ، د تفصيل لپاره :- المغنی (٢/ ١٣٨) نيل الاوطار (٢/ ١٨٢) تحفة الاحوذی (١/ ٢٠٠) اوګوری

(٢) د اوږو پورې دلاسونو پورته کول د ابن عمر رضي الله عنه په متفق عليه روايت کښې ذکر دي

او همدارنګه په ابو داود (١/ ٤٦٧،٥٨٩) ترمذی (١/ ٢٤٩) او ابن ماجه (١/ ٣٣٧) کښې په حديث د ابو حميد الساعدي کښې ذکر دي او دغوږونو تر نرمو پوري د لاسونو پورته کولو ثبوت په حديث د وائل بن حجر او مالک بن حويرث کښې چه امام مسلم روايت کړي دي ذکر دي . صحيح مسلم (١/ ٣٠١،٢٩٣)

او همدارنګه به يي لاسونه کله د الله اکبر سره او کله د هغې نه وروستو، او کله د هغې نه مخکښې پورته کول . (١)

په دې تفصيل سره دهغه چا غلطي ښه واضحه شوه څوک چه په لمانځه کښې د رفع اليدين په مهال لاسونه د دعا په څير پورته کوي .

٢- په لمانځه کښې لاسونه زوړند نيول يعني لاسونه په سينه او يا د سينې او نامه ترمينځ نه کيښودل :
په لمانځه کښې د لمونځ کونکي لپاره د ولاړې په مهال خپل ښي لاس په چپ لاس باندي کيښودل لازم او ضروري دي ، په صحيح بخاري کښې راغلي دي :

---

(١) د تكبير سره د لاسونو پورته كولو ثبوت په حديث د وائل بن حجر رضي الله عنه كښې دى ، كوم چه امام ابو داود په سنن ابو داود كښې ذكر كړى دى سنن ابو داود (١/ ٤٦٥) كتاب الصلاة :باب رفع اليدين فى الصلاة (٧٢٥) او د تكبير نه وروستو او مخكښې د لاسونو پورته كولو ثبوت په روايت د مالک بن حويرث او ابن عمر رضي الله عنهما په روايت كښې دى كوم چه امام مسلم ذكر كړي دي :

صحيح مسلم (٢٩٢/١ـ٢٩٣) كتاب الصلاة : باب استحباب رفع اليدين حذو المنكبين (٣٩١،٣٠٩) .

(عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضي اللّه عنه قَالَ: كَانَ النَّاسُ يُؤْمَرُونَ أَنْ يَضَعَ الرَّجُلُ الْيَدَ الْيُمْنَى عَلَى ذِرَاعِهِ الْيُسْرَى فِي الصَّلاةِ) .

د سهل بن سعد رضي الله عنه څخه روايت دی فرمايي خلکوته به دا حکم کولای شو چه خپل ښی لاس د چپ لاس په څنګل باندي کيږدي (١) -

او په سنن بيهقي کښې راغلي دي :عَنْ اِبْنِ عَبَّاسٍ رَضِي اللّهُ عَنْهُمَا أنَّ رَسُولَ اللّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّا مَعْشَرَ الأنْبِيَاءِ أُمِرْنَا أنْ نُوَخِّرَ سُحُورَنَا وَنُعَجِّلَ فِطْرَنَا ،وَأنْ نُمْسِكَ بِأيْمَانِنَا عَلَى شَمَائِلِنَا فِي صَلاتِنَا ».

د عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی فرمايي : چه نبي کريم ﷺ فرمايلي دي چه مونږ د پيغمبرانو ټولګي ته دا حکم کړی شوی دی چه دپيشمني کولو کښې روستوالی اوکړو ، او په روژه

---

(١) صحيح بخاری (٢/ ٢٢٤) کتاب الاذان : باب وضع اليمنی علی اليسری (٧٤٠) مؤطا مالک (ص:٥٥ـ٥٦)باب وضع اليدين احداهما علی الاخری فی الصلاة ، سنن کبری(٢/٤٤) کتاب الصلاة: باب وضع اليد اليمنی علی اليسری فی الصلاة (٢٣٢٦)

ماتي کښې بيړه اوکړو ، او په لمانځه کښې خپل ښي لاس په چپ لاس باندي کيږدو . (۱)۔

ددي دواړه احاديثو نه دا معلومه شوه چه په لمانځه کښې لاسونه زوړند نيول د ځني لمونځ کونکو غلطي ده ځکه چه ښی لاس په چپ لاس باندي کيښودل دنبي کريم ﷺ او دمخکنو پيغمبرانو طريقه وه . (۲)

او همدارنګه داهم سنت دي چه لاسونه په سينه باندي په داسي شان چه ښی لاس د چپ لاس په مړوند او څنګل باندي کيښودل شي .

(عَنْ وَائِلَ بْنَ حُجْرٍقَالَ: لأَنْظُرَنَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَيْفَ يُصَلِّي؛ فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ؛ فَقَامَ؛ فَكَبَّرَ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى حَاذَتَا بِأُذُنَيْهِ، ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى كَفِّهِ الْيُسْرَى وَالرُّسْغِ وَالسَّاعِدِ) .

---

(۱) سنن کبری (۲/٤٤) کتاب الصلاة: باب وضع اليد اليمنی علی اليسری فی الصلاة (۲۳۲۹)

(۲) لمانځه کښي لاسونه زوړند نيولو موقف امام مالک طرف ته منسوب دی ليکن هغه طرف ته دا نسبت کول صحيح نه دي ، ځکه چه دهغه په کتاب موطا کښې ددي په خلاف صراحت موجود دی . دا حقيقت ځني مالکيانو او ځني نورو علماو په مستقل کتابونو کښې واضحه کړی دی ، لکه شيخ ابوبکر ابوزيد په خپل کتاب''التعاليم'' (ص: ۱۰۰) ۔ کښې ددي وضاحت کړی دی .

دوائل بن حجر رضي الله عنه څخه روایت دی فرمایي چه ما اراده وکړه چه خامخا نبي کریم ﷺ ته ګورم چه څنګه لمونځ کوي ، نو ما ورته کتل چه لمانځه ته پاڅیدو تکبیر یي وکړو او دواړه لاسونه یي د غوږونو برابر پورته کړل ، بیا یي خپل ښی لاس د چپ لاس په مړوند او څنګل باندي کیښود (١)۔

ددي مطلب دادی ، چه نبي کریم ﷺ خپل ښی لاس د چپ لاس په مړوند او څنګل باندي ایښی دی او دنبي کریم ﷺ نه داهم ثابت دي ، چه کله به

---

(١) سنن نسائی (٢/ ٩٧ـ٩٨) کتاب الافتتاح :باب موضع الیمین من الشمال فی الصلاة،سنن ابو داود (١/ ٤٦٥ـ٤٦٦) ابواب تفریع استفتاح الصلاة:باب افتتاح الصلاة (٢٧٦،٢٧٧) ،سنن کبری (٤٣/٢) کتاب الصلاة :باب وضع الید الیمنی علی الیسری فی الصلاة (٢٣٢٣)،مسند احمد (٣١٨/٤) ،سنن دارمی (١٧٢/٦) کتاب الصلاة: باب قبض الیمین علی الشمال فی الصلاة (١٣٥٣) ۔ ددي حدیث سند صحیح دی لکه څنګه چه امام ابن خزیمه ، امام ابن حبان ، علامه نووي ، حافظ ابن قیم ، او علامه الباني ، ددي وضاحت کړی دی ، د تفصیل لپاره : ارواء الغلیل (٢/ ٦٩) صحیح ابو داود ١/ ٤٠ ١) صحیح نسائی (١/ ١٩٤)۔ اوګوي

نبي کريم ﷺ په ښي باندي چپ لاس نيولو ، (١)- دا حديث په دې دلالت کوي ، چه په ښي لاس باندي د چپ لاس نيول سنت دي ، او دمخکښې حديث نه معلومه شوه ، چه ښی لاس په چپ لاس باندي کيښودل سنت دي ، پس دا دواړه طريقې دسنت برابرې دي (٢) په دې مهال يوه غلطي : ځني لمونځ کونکي کوشش کوي چه په يو وخت کښې په دواړه طريقو باندي عمل اوکړې ، نو د خپل ښي لاس په کچه او غټه ګوته باندي د چپ لاس مړوند ونيسي ، او پاتې نورې دري ګوتې د چپ لاس په ليچه باندي

---

(١) سنن نسائى (٢/ ٩٧) كتاب الافتتاح :باب وضع اليمين على الشمال فى الصلاة،سنن كبرىٰ (٤٣/٢) كتاب الصلاة : باب وضع اليد اليمنى على اليسرى فى الصلاة (٢٣٢٤) ،سنن ابن ماجہ (٢٦٦/١) كتاب اقامة الصلاة الخ : باب وضع اليمين على الشمال فى الصلاة (٨٠٩،٨١٠)-

(٢) البته اولنی حديث قولي حديث دی ، او په دي مسئله کښي چه څومره حديثونه راغلي دي په هغه ټولو حديثو نو کښي صحيح حديث دی ، او همدارنګه نور فعلي احاديث هم ددي په موافقت کښي راغلي دي ، ددي له وجي نه ښی لاس په چپ لاس باندي کيښودل غوره دي .

کيږدي ، لکه څنګه چه د متاخرينو په کتابونو کښې ذکر دي . (١) -

دهغوې يوه غلطي داهم ده ، چه دواړه لاسونه سرچپه ږدي ، او داعقيده لري چه په دې کښې ډيره عاجزي ده ، خودا کار د نبوي طريقې مخالف دی .

٣- دفاتحې ويلو نه مخکښې دلمانځه د پيل دعا اوتعوذ(اعوذبالله) نه ويل .

ځنې لمونځ کونکي په لمانځه کښې د لمانځه د پيل دعا او تعوذ (اعوذبالله) نه وايي سره ددينه چه دا دواړه لوستل په لمانځه کښې مستحب دي(٢)- او دالله تعالى فرمان دی :

---

(١) ځني علماو دا طريقه ددي لپاره ويلې ده چه په دواړو احاديثو تطبيق راشي ، خو دمشكاة شارح صاحب مرعاة دا قول رانقل كړى دى ، او بيا ويلي دي ، چه ددي حديثونو د تطبيق لپاره دې تكلف ته هيڅ ضرورت نشته ، ځكه چه تطبيق هغه وخت كولاى شي چه كله د حديثونو په مينځ كښې تعارض وي ، او دلته هيڅ تعارض نشته ځكه چه دواړه طريقې په جدا جدا وختونو كښې عين ممكن دي . مرعاة المفاتيح(٣/٦٠)

(٢) د مؤلف په څير اكثرو علماو تعوذ ويلو ته مستحب ويلي دي دوي په دې ايت كريمه كښې امر په ندب او استحباب باندې حمل كړى دى ، ليكن د ايت كريمه د ظاهر څخه دتعوذ وجوب معلوميږي

﴿ فَإِذَا قَرَأْتَ ٱلْقُرْءَانَ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴾ [النحل: ٩٨] دقران د لوستلو په وخت په الله تعالى سره د شيطان رټلى شوى نه پناه وغواړه .

ددي ايت د عموم څخه دا معلوميږي چه تعوذ (اعوذ بالله) ويل په هرکعت کښې مشروع دي ، او همدا د شوافعو صحيح مذهب دى ، حافظ ابن حزم ورته راجح او غوره ويلى دى . (١) (٢) -

---

ځكه چه په دې مقام كښې هيڅ قرينه صارفه نشته . والله اعلم بالصواب.

(١) المجموع (٣/٢٨٠-٢٨١)

(٢) المحلى (٣/٢٤٧). په دې مسئله كښې د ځنې علماو وينا داده چه تعوذ ويل يواځې په لمړي ركعت كښې ويل كافي دي ، دا قول عطاء ، حسن بصري ، نخعي ، ثوري ، ابوحنيفه ، او احمد رحمهم الله د يو قول مطابق ، اختيار كړى دى ، او همدي قول ته حافظ ابن قيم رحمه الله راجح او غوره ويلى دى ، او دنيل الاو طار او مرعاة مصنف دا قول ذكر كړى دى او بيا يي سكوت اختيار كړى دى هغوي چه كومه وجه د ترجيح او غوره والي ذكر كړي ده درسته او صحيح ده ، ددي وجي نه په لمړي ركعت كښې تعوذ ويلو باندي اكتفا كول درست او صحيح دي ، ليكن احتياط په هغه قول كښې دى كوم چه مؤلف رحمه الله ذكر كړى دى . والله اعلم بالصواب .

۴- سورت فاتحه په تکرار سره لوستل

مکمل سورت فاتحه یا دهغي یوه برخه په تکرار سره لوستل د لمونځ کونکې لپاره مکروه دي ، ځکه چه دا کار نه دنبي کریم ﷺ څخه ثابت دی ، او نه دهغه د صحابه کرامو څخه ، او همدا نظر د څلورو امامانو او جمهورو علماو دی ، البته دومره ده چه ایا دده دالمونځ باطل دی که نه ؟

په دې کښې اختلاف دی ، زما د پوهي مطابق ددي (لمونځ دفاسدیدلو) هیڅ دلیل نشته .

داحنافو او شوافعو په نیزورباندي سجده دسهوي لازمیږي ، چه کله سورت فاتحه سهوا په تکرار سره ولولي ، (۱)

---

(۱) الفقہ علی المذاہب الاربعۃ(۱/ ٤٥٥) (په دې کښې یوائې د احنافو ذکر دی .)-

او که قصدا سورت فاتحه په تکرار سره ولولي نو دشوافعو په نيز ورباندي بياهم سجده دسهوي لازميږي ، او داحنافو په نيز ورباندي لازم ده چه دلمانځه اعاده وکړي ، او ګناهګار هم شه .
او مالکيانو په نيز قصدا دسورت فاتحې لوستل حرام دي ، البته لمونځ وراندي نه باطليږي ، او سهوا سورت فاتحه په تکرار سره ولولي نو سجده دسهوې به کوي او همدا نظر درست او صحيح دی . (١) -

---

(١) الفقه على المذاهب الاربعة (١/ ٤٥٨).

۵- په لمانځه کښې اسمان طرف ته نظر پورته کول او دسجدې ځای ته نه کتل -

په لمانځه کښې د ځنې لمونځ کونکو غلطي : اسمان په لوري نظر پورته کول ، یا ښي او چپ لوري ته کتل غلطي ده او اکثر ددي دوجي لمونځ کونکی په لمانځه کښې خطا او سهو ه کیږي ، په لمانځه کښې خپل نظر ښکته ساتل او د سجدې ځای ته کتلو باندي حکم شوی دی .

البته د تشهد د ناستي وخت له دي څخه مستثنی دی ځکه چه د تشهد په مهال باید نظر د شهادت د ګوتي په اشاره باندي وي ، لکه څنګه چه د نبي کریم ﷺ طریقه وه په لمانځه کښې «لا يُجَاوِزُ بَصَرُهُ إِشَارَتَهُ» د تشهد په وخت کښې به د نبي کریم ﷺ نظر د هغه د شهادت دګوتي په اشاره باندي وو او دهغې نه به یې تجاوز نه کولو . (۱) -

(۱) سنن نسائی (۳/۳۳ ـ۳٤) کتاب السهو : باب موضع البصر عند الاشارة، سنن ابوداود (۱/ ٦۰٤) تفریع ابواب الرکوع والسجود : باب الاشارة فی التشهد (۹۹۰) مسند احمد (٤/ ۳) -

عَنْ عَائِشَةَ رضي اللّٰه عنها قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ الالْتِفَاتِ فِي الصَّلاةِ فَقَالَ: « هُوَ اخْتِلاسٌ يَخْتَلِسُهُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلاةِ الْعَبْدِ ».

عائشه رضي الله عنها څخه روايت دی ، هغه فرمايي چه ما دنبي كريم ﷺ څخه پوښتنه وكړه چه په لمانځه كښې يو خوا بل خوا ته كتل څنكه دي ؟ نبي كريم ﷺ وفرمايل : دا خو دشيطان تښتول دي چه د بنده دلمانځه څخه يوه برخه تښتوي . (١)-

عَنْ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي صَلاتِهِمْ؛ فَاشْتَدَّ قَوْلُهُ فِي ذَلِكَ حَتَّى قَالَ: لَيَنْتَهُنَّ عَنْ ذَلِكَ أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصَارُهُمْ» .

علامه الباني رحمه الله دې حديث ته " حسن صحيح ويلي " صحيح سنن نسائی " (١/ ٢٧٢) صحيح سنن ابوداود (١/ ١٨٦)-

(١) صحيح بخارى (٢/ ٢٤٣) كتاب الاذان : باب الالتفات فى الصلاة (٧٥١) جامع ترمذى (١/ ٤٠٦) ابواب الصلاة: باب ما ذكر من الالتفات فى الصلاة ،سنن ابوداود (١/ ٥٦٠) تفريع ابواب الركوع والسجود:

با ب الالتفات فى الصلاة (٩١٠) سنن نسائى (٣/ ٨) كتاب السهو : با لتشديد فى الالتفات فى الصلاة ، مسند احمد (٦/ ١٠٦)-

د انس بن مالک رضي الله عنه څخه روایت دی ، چه نبي کریم ﷺ فرمایلي دي : څه وجه ده چه ځنې خلک په لمانځه کښې اسمان لوري ته ګوري ؟ بیا په دې باره کښې د نبي کریم ﷺوینا سخته شوه ، تر دې چه نبي کریم ﷺ وفرمایل : خامخا دې دا خلک په لمانځه کښې د اسمان لوري ته کتلو نه منعه شي ، ګني دسترګو نظرونه به یي ختم شي (١) -

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ رَفْعِهِمْ أَبْصَارَهُمْ عِنْدَ الدُّعَاءِ فِي الصَّلَاةِ إِلَى السَّمَاءِ أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصَارُهُمْ ».

(١) صحيح بخارى (٢/ ٢٣٣) كتاب الاذان : باب رفع البصر الى السما ء فى الصلاة (٧٥٠) سنن ابو داود (١/ ٥٦١-٥٦٢) تفريع ابواب الركوع والسجود : باب النظر فى الصلاة (٩١٣) سنن نسائى (٧/٣) كتاب السهو : باب النهى عن رفع البصر الى السماء فى الصلاة ،سنن ابن ماجه (١/ ٣٣٢) كتاب اقامة الصلاة والسنة فيها: باب الخشوع فى الصلاة (١٠٤٤) سنن دارمى (٦/ ٢٨٣) كتاب الصلاة : باب كراهية رفع البصر الى السما ء فى الصلاة(١٤١٧) سنن كبرى (٢/ ٤٠١) كتاب الصلاة : باب كراهية رفع البصر الى السماء فى الصلاة (٣٥٣٦) مسند احمد (٣/ ١٠٩،١١٢،١١٥،١١٦،١٤٠،٢٥٨)

د ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی وايي ، نبي کريم ﷺ فرمايلي دي : داخلک دې په لمانځه کښې د دعا په وخت اسمان لوري ته کتلونه منعه شې ګني دسترګو نظرونه به يي ختم شي . (١)-

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي الصَّلَاةِ أَوْ لا تَرْجِعُ إِلَيْهِمْ » . د جابر بن سمره رضي الله عنه څخه روايت دی فرمايي، چه نبي کريم ﷺ فرمايلي دي : خامخا دا خلک دې په لمانځه کښې د اسمان لوري ته کتلو نه منعه شي ، ګني دسترګو نظرونه به يي واپس بيرته را نشي . (٢)-

---

(١) صحيح مسلم (٣٢١/١) كتاب الصلاة: باب النهى عن رفع البصر الى السماء فى الصلاة (٤٢٩) مسند احمد (٣٦٧/٢،٣٣٣)نسائى(٣٤/٣)

(٢) صحيح مسلم (٣٢١/١) كتاب الصلاة : باب النهى عن رفع البصر الى السماء فى الصلاة (٤٢٨)سنن ابوداود (٥٦١/١) تفريع ابواب الركوع والسجود :باب النظر فى الصلاة(٩١٢)،سنن ابن ماجه (٣٣٢/١) كتاب اقامة الصلاة والسنة فيها :باب الخشوع فى الصلاة (١٠٤٥) سنن دارمى (٢٨٢/٦) كتاب الصلاة :باب كراهية رفع البصر الى السماء فى الصلاة (١٤١٦) سنن كبرىٰ (٢/ ٤٠١) كتاب الصلاة :باب كراهية رفع البصر الى السماء فى الصلاة (٣٥٣٨) .

ددي حديثونو نه په تاکيد سره معلومه شوه چه په لمانځه کښې اسمان لوري ته کتل سخت منعه دي او اسمان لوري ته کتونکي ته سخت وعيد (ويره) ذکر شوه ، او ددي په باره کښې اجماع هم نقل شوي ده .

او همدارنګه د لمړي حديث نه معلومه شوه چه په لمانځه کښې د ضرورت څخه پرته يو خوا بل خوا کتل مکروه دي ، البته په دې سره لمونځ نه باطليږي مګر که د قبلي څخه پوره اوګرځي او يا قبلي لوري ته شاه کړې .

علامه ابن عبد البر فرمايي چه دجمهورو علماو وينا داده چه په لږ يوخوا بله خوا کتلو سره لمونځ نه فاسديږي.

٦- په لمانځه کښې سترګې پټول

امام ابن قيم رحمه الله فرمايي چه په لمانځه کښې سترګې پټول د نبي کريم ﷺ طريقه نه وه ، او دا خبره خو مخکښې ذکر شوه چه د تشهد په وخت کښې به دنبي کريم ﷺ نظر دشهادت په ګوته باندي وو او دهغې نه به يي تجاوز نه کولو . (١) -

(١) زاد المعاد ٢٨٣/١)

۷- په لمانځه کښې بې حاجته حرکتونه وغیره کول -

د ځنې لمونځ کونکو غلطې په لمانځه کښې بې حاجته حرکت وغیره کول دي د کوم په وجه باندي چه لمونځ کونکی د لمانځه د خشوع او عاجزۍ نه غافله کیږي :
لکه دلاس ګوتې یو په بل کښې ورکول ، نوکان صفا کول ، یا د ښپو ګوتو ته پرله پسې حرکت ورکول پټکۍ وغیره برابره ول ، ساعت وغیره ته کتل ، یا یو خوا ته ډیر مایله کیدل وغیره هغه کارونه دي چه دلمانځه خشوع او ثواب له مینځه وړي .
خشوع اوعاجزي دلمانځه مغز او روح دی ، نو مؤمن بنده باید ددي ډیر حرص او اهتمام وکړي .
هغه حرکت چه لمونځ فاسدوي ، د هغې تعین په دري قدمونو یا حرکتونو سره کول په دې باندي هیڅ دلیل نشته ، ځکه چه دا دنبي کریم ﷺ څخه منقول نه دي ، بلکه دا ځنې علماو وینا ده او څه دلیل ورباندي نشته
البته په لمانځه کښې بې حاجته حرکتونه کول ، لکه

پوزه کښېږ ګوتي وهل ، یا د ګیري جامو وغیره سره لوبي کول وغیره مکروه دي .

او کله چه دا عمل پر له پسې توګه زیات شي نو لمونځ فاسدوي ، خو که یو ځل حرکت وي په دې سره لمونځ نه فاسدیږي زیات وي اوکه کم وي البته یومؤمن لپاره دا باید ده چه کامل او پوره لمونځ وکړي او په هغې کښې د خشوع او عاجزۍ کوشش وکړي ، او د بي حاجته حرکتونو وغیره نه ځان وساتي لږ وي او که ډیر وي .

نبي کریم ﷺ ځني خلک ولیدل چه په لمانځه کښې یي دلاسونو سره لوبي کولي او بي حاجته یي خوزول ، نو نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل : «مَا لِي أَرَاكُمْ رَافِعِي أَيْدِيكُمْ كَأَنَّهَا أَذْنَابُ خَيْلٍ شُمُسٍ أُسْكُنُوا فِي الصَّلَاةِ » . څه وجه ده چه زه وینم تاسو لره چه خپل لاسونه د ترنده اسونو دلکۍ پشان پورته کوي ، په لمانځه سکون اختیار کړي . (۱)-

(۱) صحیح مسلم(۳۲۲/۱) کتاب الصلاة : باب الامر بالسکون فی الصلاة والنهی عن العشارة بالید الخ (٤۰۳) سنن ابی داود (٦۸۰/۱)

په حديث کښې د لمانځه په مهال خشوع او عاجزي اختيارول ، او لمانځه ته متوجه کيدل ، او په هغې کښې دبي ځايه حرکت وغيره نه ځان ساتلو حکم شوی دی
ددي نه دهغه چا غلطې ښکاره کيږي ، څوک چه پرته د ضرورت څخه قران کريم راخلي اود امام لوستلو ته غوږ ږدي ، سر بيره پر دي چه دوي په قران کريم کښې هم په صحيح طريقې سره لوستل نشي کولای ، نو ددي طريقې نه ځان ساتل پکار دي

تفريع ابواب الركوع والسجود : باب فى السلام (۱۰۰۰) ،سنن نسائى (۵/۳) كتاب السهو : با ب السلام بالايدى فى الصلاة ،مسند احمد
(۸۶،۸۸،۱۰۱،۱۰۲،۱۰۷/۵)

رکوع او دهغې نه دراپورته کيدوپه مهال ځنې غلطيانې-

ډير لمونځ کونکي په رکوع او د رکوع نه د راپورته کيدو په مهال ځنې غلطيانې کوي ، چه ورته بايد تنبيه ورکړی شي ځکه چه په دې کښې ځنې د لمانځه ارکانو او واجباتو سره تړاو لري .

۱- دلمانځه په ارکانو کښې دهغې ذکرونه او دعا ګاني نه لوستل

دجمهورو علماو په نيز باندي مکروه ده چه لمونځ کونکی دلمانځه د يورکن څخه بل رکن ته لاړشي او دلمړي رکن ذکرونه او دعاګاني دخپل ځاي نه وروستو کړي

په دې صورت کښې رکوع ته د تللونه بعد (الله اکبر) ويل ، او همدارنګه درکوع څخه دراپورته کيدلو نه وروستو (سمع الله لمن حمده) ويل دځنې لمونځ کونکو غلطې ده ، ځکه چه دجمهورو په نيز باندي هر رکن دهغې په اذکارو سره ابادول مشروع دي . (۱)-

---

(۱) الفقہ على المذاہب الا ٔربعۃ (۲۷۷/۱) ،الفقہ الاسلامی وادلتہ (۷۸۷/۱)

لکه څنګه چه په لاندي حديث کښې راغلي دي :

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْكَعُ، ثُمَّ يَقُولُ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ حِينَ يَرْفَعُ صُلْبَهُ مِنْ الرَّكْعَةِ، ثُمَّ يَقُولُ وَهُوَ قَائِمٌ: رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ و قَالَ بعض الرواة: وَلَكَ الْحَمْدُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَهْوِي، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي الصَّلاةِ كُلِّهَا حَتَّى يَقْضِيَهَا وَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنْ الثِّنْتَيْنِ بَعْدَ الْجُلُوسِ.

د ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی ، فرمايي نبي کريم ﷺ چه به کله لمانځه ته پاڅيده نو دولاړي په مهال به يي ، الله اکبر ويلو ، بيابه يي د رکوع لپاره الله اکبر ويلو ، او چه کله به يي درکوع نه ملا راپورته کوله ، نو (سمع الله لمن حمده **) به يي ويله او دهمدي ولاړي په مهال به يي (**ربنا لک الحمد **)**

ويله ،ځني راويانو (ولک الحمد) يعنې د واو په زياتولو سره نقل کړې ده .
کله چه به سجدې ته تللو نو الله اکبر به يي ويلو ، او چه کله به يي د سجدې نه سر راپورته کولو ، نو الله اکبر به يي ويلو ، بيابه چه دوهمې سجدې ته تللو نو الله اکبر به يي ويلو ، همدغه شان به يي د خپل لمانځه په (هرركعت کښې کولو) او د دوو رکعتونه وروستو به چه کله دريم رکعت ته پاڅيدلو ، نو الله اکبر به يي ويلو . (۱)-

۲- دلمانځه په ارکانو کښې دهغې اذکار او دعا وروسته کولو په اړوند د ځني لمونځ کونکو يوه غلطې داهم ده کومه چه امام نووي رحمه الله د هغې وضاحت کړی دی ، امام نووي رحمه الله د نبي کريمﷺ دا فعل

---

(۱) صحيح بخارى (۲۷۵/۲) کتاب الاذان :باب التکبير اذا قام من السجود (۷۸۹)،
صحيح مسلم(۲۹۳-۲۹٤/۱)کتاب الصلاة : باب اثبا ت التکبير فى کل خفض ورفع فى الصلاة الارفعہ من الرکوع فيقول فيہ و سمع الله لمن حمده(۳۹۲) سنن ابوداود (۵۲۳/۱) تفريع ابواب استفتاح الصلاة : با ب تمام التکبير (۸۳٦) سنن نسائى (۱٤۱/۲) کتاب الافتتاح : باب التکبير للرکوع ،سنن دارمى (۱۸۵/٦) کتاب الصلاة: باب التکبير عند کل خفض و رفع (۱۳٦۰) مسند احمد (۲۷۰،٤۵٤/۲)

، چه کله به نبي کریم ﷺ (سمع الله لمن حمده) وویله نو "ربنا و لک الحمد" به یي هم ویله او دهغه ﷺ ددي وینا چه ، زه مو چه په کومه طریقه په لمونځ کولو لیدلی یم همغه شان لمونځ کوي ، د ذکر کولو نه وروستو ویلي دي : د مخکني دلائلوسره ، داخبره باید هم وکړو چه هر لمونځ کونکی ، امام وي او که مقتدي وي ، باید دا دواړه اذکار (سمع الله لمن حمده) (ربنا و لک الحمد) وواییي ، ځکه چه دا داسې اذکار دي ، کوم چه د امام لپاره مستحب دي ، نو دمقتدي لپاره هم مسحتب دي ، لکه د رکوع وغیره اذکار .

همدارنګه د لمانځه په هره برخه کښې باید دهغې اړوند اذکار او دعاګانې وویل شې ، نو درکوع څخه د راپورته کیدلو او ولاړې په مهال دغه مذکوره دواړه اذکار ویل پکار دي ، او که ونه ویل شي نو دلمانځه دغه برخه داذکارو څخه خالې پاتي شوه . (١)-

---

(١) المجموع (٣/٣٩٣)- په دې مسئله کښې دا حکم کول چه دا دلمانځه دغلطیانو څخه ده ، درست او صحیح نه ده ، ځکه چه په دې مسئله کښې دعلماو اختلاف دی ، او په دې کښې صحیح موقف هغه دی ، کوم چه امام ابو حنیفه ، امام مالک ، امام احمد غوره کړی دی ، چه مقتدي به یواځې په "ربنا ولک الحمد" اکتفا کوي ځکه چه دمقتدي لپاره "سمع الله لمن حمده "ویل په

٣- پـه رکوع او قومه کښې بيړه کول

عَنْ زَيْدَ بْنَ وَهْبٍ قَالَ: رَأَى حُذَيْفَةُ رَجُلا لا يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ قَالَ: مَا صَلَّيْتَ وَلَوْ مُتَّ مُتَّ عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِي فَطَرَ اللَّهُ مُحَمَّدًا ﷺ عَلَيْهَا .

زيد بن وهب وايي چه حذيفه رضي الله عنه يو سړى وليده چه په لمانځه کښې يي رکوع او سجده په ښه شان سره نه کوله ، نو ده ورته وفرمايل چه تالمونځ نه دى کړى ، او که په دي حال کښې مړ شوې نو ستا مرګ به په هغه فطرت (دين) باندي نه وي په کوم چه الله تعالى محمدﷺ پيداکړى دى . (١) .

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّ النَّبِىَ ﷺ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى، ثُمَّ جَاءَ؛

هيڅ يو صحيح مرفوع حديث کښې ثابت نه دي لکه څنګه چه ددي وضاحت ابن حجر په فتح الباري کښې او صاحب دمرعاة په شرحه دمشکاة کښې کړى دى : فتح البارى (٢/ ٢٨٣ـ٢٨٤) مرعاة المفاتيح (١٨٨/٣ تر ١٩٠)

(١) صحيح بخارى (٢٧٤/٢ـ٢٧٥)کتاب الاذان : باب اذا لم يتم الركوع والسجود (٧٩١) مسند احمد (٣٩٦/٥،٣٧٦،٣١٠)

فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِي ﷺ ؛ فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلامُ؛ فَقَالَ: «ارْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ- ثلاثا- » فقال: وَالَّذِيْ بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أُحْسِنُ غَيْرَهُ؛ فعَلِّمْنِي. قَالَ: إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاةِ؛ فَأَسْبِغْ الْوُضُوءَ، ثُمَّ اسْتَقْبِلْ الْقِبْلَةَ؛ فَكَبِّرْ، ثُمَّ اقْرَأْ بِمَا تَيَسَّرَ مَعَكَ مِنْ الْقُرْآنِ، ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تعتدل قَائِمًا، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا ،ثُمَّ افْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلاتِكَ كُلِّهَا.

ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی فرمايي نبي كريم ﷺ مسجد ته داخل شو ، يو سړی راغی لمونځ يي اوکړو ، بيا يي په نبي كريم ﷺ باندي سلام اوکړو نبي كريم ﷺ هغه ته دسلام جواب ورکړو او ورته يي وفرمايل لاړشه لمونځ اوکړه تا لمونځ نه دی کړی کله چه نبي كريم ﷺ ورته د دريم ځل لپاره وويل ، لاړشه لمونځ اوکړه تالمونځ نه دی کړی ، هغه سړي وويل

زما دې په هغه ذات قسم وي ، کوم ذات چه ته په حق سره رالیږلی يي زه ددينه نور په ښه توګه لمونځ نشم کولای ماته يي را وښايه ! نبي کريم ﷺ وفرمايل : ته چه کله دلمانځه اراده اوکړې ، نو په ښه شان سره اودس اوکړه ، بيا دقبلې په لور مخ کړه او تکبير (الله اکبر) ووايه بيا د قران هغه برخه ولوله کومه چه اسانه وي بيا ته په اطمئنان سره رکوع اوکړه (بيړه مه کوه) بيا پورته شه او برابر ودريږه ، بيا په ارام سره سجده اوکړه ، بيا دسجدې څخه وروسته په ارم سره کښينه بيا دوهمه سجده په ارام سره اوکړه ، او همدارنګه خپل ټول لمونځ (رکعتونه) په همدغه شان سره اداکړه . (۱)-

دعلماو وينا ده چه رکوع سجده قومه او جلسه (د دوو سجدو په مينځ کښې ناسته) ترهغې وخته پوري نه صحيح کيږي ، تر څو چه په کښې اعتدال ونه کړی شي ، يعني دا ټول په ارام او اطمئنان سره ادا کول لازم او ضروري دي .

(۱) صحيح البخاری (۷۵۷، ۷۹۳)، صحيح مسلم (۳۹۷)-

پورتنی حدیث دا لاربنونه کوې چه د لمانځه په ارکانو کښې تعدیل او طمانیت (په ارام سره اداکول) واجب دي چاچه دا پریښود ، نو هغه په یو حکم شرعي باندي عمل ونه کړو ، او دا حکم دهغه په غاړه پاتي شو او همدارنګه په رکوع او قومه کښې د اعتدال په اړوند دنبوي حکم څخه دا واضحه کیږي ، چه درکوع څخه د سر راپورته کولونه وروستو باید اعتدال اوکړی شي او بیړه ونه کړی شي .

ددي وجې نه لمونځ کونکی باید یوائې درکوع څخه په راپورته کیدلو اکتفا ونه کړي ، بلکه درکوع څخه دراپورته کیدو نه وروسته باید هم په ارام سره ودریږي تر څو په قومه کښې هم اعتدال اوکړی شي .

درکوع څخه سر راپورته کولو نه وروستو د اعتدال په وجوب باندي ګڼ شمیرصحیح حدیثونه شته مثلا:

عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْبَدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لا تُجْزِئُ صَلاةُ الرَّجُلِ حَتَّى يُقِيمَ ظَهْرَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ».

دابو مسعود بدري رضي الله عنه څخه روایت دی وایي نبي کریم ﷺ فرمایلي دي : د سړي لمونځ نه صحیح

کيږي تر څو چه په رکوع او سجده کښې خپله ملا برابره نه کړي . (١) -

دا حديث ښکاره او واضحه دلالت کوي ، چه درکوع او سجدې څخه سر راپورته کولو نه وروستو اعتدال کول يو داسي رکن دی ، چه دهغې څخه پرته لمونځ نه صحيح کيږي .

همدارنګه نبي کريم ﷺ دلمانځه څخه غلاکونکی دمال دغلاګر څخه زيات بد معرفي کړی دی ، لکه څنګه چه په لاندې حديث کښې راغلي دي :

عَنْ اَبِي قَتَادَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : « أَسْوأ النَّاسِ سَرِقَةً الَّذِيْ يَسْرِقُ مِنْ صَلاتِهِ، لا يُتِمُّ

---

(١) سنن ابوداود (١/٥٣٣-٥٣٤)تفريع ابواب استفتاح الصلاة : باب صلاة من لا يقيم صلبه فى الركوع والسجود (٨٥٥) سنن نسائى (٢/١٤٣) كتاب الافتتاح: باب اقامة الصلب فى الركوع ،جامع ترمذى (١/٢٢٦) ابواب الصلاة :باب ما جاء فى من لا يقيم صلبه فى الركوع والسجود ،صحيح ابن خزيمه (٥٩١،٥٩٢،٦٦٦)صحيح ابن حبان (١٨٩٢) - ددي حديث سند صحيح دی لکه چه ترمذي او الباني وغيره رحمهم الله ددي وضاحت کړی (١/١٦١)

رُكُوعَهَا وَلا سُجُو دَهَا وَلا خُشُوعَهَا» أو قال: «لا يُقِيْمُ صُلْبَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ » .

ناكاره غل په خلكو كښې هغه دى ، چه دلمانځه څخه غلا كوې ، يعنې دهغې ركوع او سجده په ښه شان سره نه ادا كوې ، اوهمدارنګه د هغه په لمانځه كښې عاجزي هم نه وي ، او په ركوع او سجده كښې خپله ملا هم نه برابره وي . (١) -

همدارنګه نبي كريم ﷺ لمونځ كونكى په لمانځه كښې د ټونګو وهلونه منع كړى دى ، او ديته يي د منافقانو لمونځ ويلى دى لكه په لاندي حديث كښې راغلي دي

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِبْلٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ نَقْرَةِ الْغُرَابِ وَافْتِرَاشِ السَّبْعِ، وَأَنْ يُوطِّنَ الرَّجُلُ الْمَكَانَ فِي الْمَسْجِدِ كَمَا يُوَطِّنُ الْبَعِيرُ

---

(١) مسند احمد (٣١٠/٥) صحيح ابن حبان (٢٠٩/٥) كتاب الصلاة: باب صفة الصلاة (١٨٨٨)معجم كبير (٢٧٣/٣) (٣٢٨٣)مستدرک حاكم (٢٢٩/١) سنن دارمى (٣٢٢/٦) كتاب الصلاة :باب فى الذى لا يتم الركوع والسجود(١٤٤٤)

د عبد الرحمن بن شبل څخه روايت دی ، فرمايي چه نبي كريم ﷺ د كار غه په څير د ټونګو وهلونه ، او د ليوه په څير څنګلو خوره ولو نه ، او په مسجد کښې د خپل ځان لپاره ځای خاص نيولو نه لکه څنګه چه اوښ دخپل ځان لپاره ځاې نيسي منع کړې ده . (۱)-

۴ - دځني لمونځ کونکو غلطي په قومه کښې د" ربنا ولک الحمد " سره د "والشکر" ټکی زياتوي ، او دا دنبي كريم ﷺ څخه ثابت نه دی .

۵- د سهار په لمانځه کښې هميشه دعاء قنوت لوستل ، او دضرورت په وخت کښې هغه پريښودل هميشه دسهار په لمانځه کښې دعاء قنوت لوستونکي د انس رضي الله عنه په لاندي حديث باندي استدلال کوي :

« مَا زَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ يَقْنُتُ فِي الصُبْحِ حَتىَّ فَارَقَ الدُنْيَا » نبي كريم ﷺ به هميشه دسهار په

(۱) سنن ابو داود(۸۶۳)، سنن النسائی (۱۱۱۱) علامه الباني دې حديث ته حسن ويلي دي ، د تفصيل لپاره اوګوری الصحيحة (۱۱۶۸).

لمانځه کښې دعاء قنوت لوستله تر دې چه د دنيا څخه جدا شو يعنې وفات شو . (١)-
ليکن دا حديث صحيح نه دی ، ځکه چه ددې حديث دار مدار په ابو جعفر راضي باندي دی ، او ددې په اړه امام ابن المديني ويلي دي ، چه په ده باندي اختلاط راغلی وو، او ابوزرعه ويلي دي چه په ده باندي به وهم ډير راتللو ، ابن حبان ويلي چه ده به دمشهورو راويانو څخه منکر روايات په انفراد سره نقل کول (٢)-

---

(١) مسند احمد (٣/ ١٦٢) سنن کبری (٢٨٧/٢) کتاب الصلاة : باب الدليل على انہ لم يترک اصل القنوت فی صلاة الصبح الخ (٣١٠٤،٣١٠٥) سنن دار قطنی (٣٩/٢) کتاب الوتر : باب صفة القنوت وبيان موضعہ ،شرح معانی الآثار (١٤٣) - دا حديث ضعيف دی لکه څنګه چه مؤلف ددي وضاحت کړی دی .

(٢) تہذيب التہذيب (٥٧/١٢)

او داسې حدیث هیڅ کله د دلیل نیولو جوګه نه وي چه په هغې کښې داسې کمزوری راوي انفراد یعنې یواځي شي .

او که داحدیث صحیح هم اټکل کړو ، نو بیاهم په دې سره د دغه خاص دعاء قنوت تعیین نه کیږي ، ځکه چه په دې حدیث کښې هیڅ داسې دلیل نشته چه د قنوت نه مراد دغه دعاء قنوت ده ، ځکه چه د قنوت اطلاق په قیام (په لمانځه کښې ولاړه) سکوت (چپ کیدل) په عبادت باندي همیشوالی کول ، دعا ، وغیره باندي کیږي، لکه دالله تعالی ارشاد دی فرمایي :

(وَلَهُۥ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ كُلّٞ لَّهُۥ قَٰنِتُونَ) [الروم: ٢٦]. خاص د الله تعالی لپاره هغه څه دي چه په اسمانونو، او زمکه کښې دي ، او ټول هغه ته عاجزي کوي .

همدارنګه الله تعالی فرمایلي دي :

(أَمَّنۡ هُوَ قَٰنِتٌ ءَانَآءَ ٱلَّيۡلِ سَاجِدٗا وَقَآئِمٗا يَحۡذَرُ ٱلۡأٓخِرَةَ وَيَرۡجُواْ رَحۡمَةَ رَبِّهِۦۗ) [الزمر: ٩].

هغه ځوک چه شپه تیروي د سجدې او قیام په حالت (په عبادت) کښې ، او داخرت څخه ویریږي او دخپل رب د رحمت او مهربانۍ امید او طمع کوې ....
همدارنګه الله تعالی فرمایلي دي :

وَصَدَّقَتۡ بِكَلِمَٰتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِۦ وَكَانَتۡ مِنَ ٱلۡقَٰنِتِينَ
[التحريم: ١٢].

او (مریم) هغې د خپل رب په خبرو یقین اوکړو او هغه د عبادت کونکو دجملې څخه وه .

زید بن ارقم رضي الله عنه ویلي دي ، چه هر کله د الله تعالی دا وینا (وَقُومُواْ لِلَّهِ قَٰنِتِينَ) [البقرة: ٢٣٨].
او ودریږي الله تعالی ته تابعداری کونکې ، نازله شوه نو مونږ ته د چپوالي حکم وشو او دخبروکولونه په لمانځه کښې منع شو . (١)-

(١) صحيح بخارى (٣/٧٢ـ٧٣)كتاب العمل فى الصلاة : باب ما ينهى من الكلام فى الصلاة(١٢٠٠) تفسير سوره بقره : باب وقوموا للله قانتين ،صحيح مسلم (١/٣٨٣)كتاب المساجد ومواضع الصلاة :باب تحريم الكلام فى الصلاة ونسخ ماكان من ابا حته (٥٣٩)جامع ترمذى (١/٣١٢) ابواب الصلاة؛ باب فى نسخ الكلام فى الصلاة،سنن ابوداود (١/ ٥٨٣) تفريع ابواب الركوع والسجود : باب النهى عن الكلام فى الصلاة (٩٤٩) سنن نسائى (٣/١٦) كتاب السهو : باب الكلام فى الصلاة.

ددي بحث خلاصه داده چه هركله د فقهاو او اكثرو علماو په نيزد قنوت اطلاق په دې مشهورې دعا ”اللهم اهدنی فيمن هديت “ باندي كيدلو او هغوې دا اوريدلي وو ، چه نبي كريم ﷺ تر اخردژوند پوري دا دعا لوستله ، او همدارنګه دنبي كريم ﷺ نه وروسته به صحابه كرامو هم دا دعا لوستله ، نو هغوې د قنوت داټكی په خپله اصطلاحې معنى باندي حمل كړه .

بيا ځني داسي خلک د فقهې او فتوا ميدان ته راغلل چه هغوې د قنوت ددي نورو معنى ګانوڅخه خبر نه وو نو هغوې په يقين سره دا وويل چه نبي كريم ﷺ او دهغه صحابه كرامو د سهارپه لمانځه كښې دعا قنوت هميشه لوستلې ده .

خو دبلي خوا څخه جمهورو علماو د دوې خلاف كړی دی ، او ويلي دي چه دا دنبي كريم ﷺ هميشه فعل نه وو ، بلكه دا دنبي كريم ﷺ څخه ثابت نه دي . (١) -

د تعجب وړ خبره داده چه دوې په صحيح هغه حديثونو باندي عمل نه كوي كوم چه په قنوت نازله

زاد المعاد (٢٦٧/١ـ٢٦٨)

(١) زاد المعاد (٢٧٤/١).

باندې دلالت کوې ، او دسهار په لمانځه کښې هميشه
ددعا قنوت باره کښې چه کوم حديث دی چه ثابت
هم نه دی په هغې عمل کوې !
٦ – په اوسنۍ زمانه کښې په مسلمانانو باندې دهغوې
د دين او دنيا په اړوند ډير مصيبتونه او تکليفونه
راغلي دي ، او ددې سره بيا هم قنوت نازله پريښودل
شوې ده ، تردې پورې چه دوي دخپل منځې اختلاف
د وجې نه ديو بل مدد او ومرسته نه کوې دوې په
خپلو ملکونو پردې ګڼل کيږي، او ددوې په ملکونو
کښې د غيرو اثر دی ، په مسلمانانو باندې د تکليف
او مصيبت په وخت کښې دلمونځونوپه اخري رکعت
کښې د ''سمع الله لمن حمده'' ويلو نه وروستو دنبي
کريم ﷺ نه قنوت نازله ثابته ده لکه چه په صحيح
مسلم کښې د انس رضي الله عنه څخه روايت دی :

«قَنَتَ رَسُو لُ اللّهِ ﷺ شَهْرًا يَدْعُوعَلَى حَيئٍ مِنْ
أَحْيَاءِ الْعَرَبِ ثُمَّ تَرَكَهُ» . نبي کريم ﷺ يوه
مياشت قنوت نازله لوستله او په دې کښې د عربو

ځني قبيلو ته ښيري کولې او بيا يي پريښوده . (١)
همدارنګه دابوهريره رضي الله عنه څخه هم دسهار په لمانځه کښې تر يوې مياشتې پورې دعا قنوت لوستل ثابت دي .

٧- د صحابه کرامو څخه په لمانځه کښې د قنوت نازله په وخت کښې د امين ويلو څخه پرته نور هيڅ الفاظ وغيره نه دې ثابت ، نو ددي وجې نه ځني لمونځ کونکي په لمانځه کښې دخپل ځان نه ځني ټکي زياتوي چه په هغې هيڅ ثبوت نشته ، دبيلګې په توګه د دويو د (حق) او (اشهد) ټکې ويل او همدارنګه چه کله کفاروته ښيري کيږي ، واو يا دمصيبتونو او شرونو دلري کولو دعا کيږي ، نو ځني لمونځ کونکې خپل لاسونه نسکور کړې ، دا غلطې ده ځکه چه په دې باندي هيڅ صحيح حديث نشته .

---

(١) صحيح مسلم (٤٦٩/١)كتاب المساجد و مواضع الصلاة : باب استحباب القنوت فى جميع الصلوات اذا نزلت بالمسلمين نازلة (٦٧٧) سنن ابوداود (٢/ ٢٤٣ـ٢٤٤) تفريع ابواب الوتر : باب القنوت فى الصلاة (١٤٤٥) نسائى (٢/ ١٦٠) كتاب التطبيق : با ب ترک القنوت ،مسند احمد (١٦٧/٣)-

۸- د دعا قنوت په وخت کښې دځنې لمونځ کونکو غلطې : ځنې لمونځ کونکي په لمانځه کښې په دعا قنوت کښې د "ولاىعز" په عين باندي د زير په ځاې زور وايي .

۹- د دعا څخه وروسته په مخ باندې لاسونه راکش کول هم يوه غلطې ده ، ددي په اړوند عز بن عبد السلام تر دې پوري ويلي چه د دعا څخه وروسته په مخ باندي لاسونه راکش کول دجاهلانو کار دى . (۱)

---

(۱) په دې باره کښې کمزور او ضعيف حديثونه شته کوم چه ددي په جائز والى باندي دلالت کوې ، دهغې حديثونو دجملې څخه يو حديث امام ترمذي په جامع ترمذې کښې د عمر رضي الله عنه څخه روايت کړى دى ، ،او دوه حديثونه امام ابو داود په سنن ابي داود کښې زکر کړي دي ، يو حديث د سائب بن يزيد عن ابيه دي او دوهم حديث د عباس رضي الله عنه څخه روايت کړى دى .
ددي ټول حديثونوپه کمزور والي باندي د محدثينو اتفاق دى ، البته د ترمذي روايت د شواهدو سره امام سيوطې ، او ومناوي ، او ابن حجر حسن حديث ګرځولى دى ، ليکن ، ددي په خلاف باندې امام ابو داود ، امام بيهقې ددې حديثونو تضعيف کړى دى او همدارنګه امام الباني رحمه الله ددي حديثونو پوره وضاحت او په راويانو باندي جرح او دراويانود ترجمې نه وروستو د علمې اصولو په رڼا کښې دا واضحه کړې چه دا روايتونه د شواهدو سره هم د حسن درجې ته نشې رسيدلاى ، او دهغه چا غلطئ يي هم په ګوته کړي چا چه دا حديثونه حسن درجې ته رسولي دي .
"ارواء الغليل" (۱۷۸/۲تا ۱۸۱)

۱۰- دځني لمونځ کونکو غلطي دا هم ده چه هغوي دوترو دعا قنوت درمضان اخري نیمايي پوري خاص کوي ، ځکه چه دعاءقنوت درمضان اخري نیمايي پوري خاص نه ده ، بلکه په ټول کال کښي په وترو کښي دعاقنوت لوستل کيږي .

۱۱ - د اکثرو لمونځ کونکو ناپوهي داده چه هغوي د قنوت نازله په مهال "اللهم اهدني فيمن هديت" وايي ، او د دي دعا د مصيبت وغيره سره هيڅ تړاو نشته ، بلکه دا دعا يوائي په دعاءقنتوت دوترو کښي ويلي شي .

همدارنګه په دي دعا کښي نور ټکي زياتول هم مناسب نه دي ، لکه ځني امامان دمسجدونو په دي دعا کښي"فلك الحمد على ما قضيت استغفرك وأتوب إليك" (۱)

ټکي زیاتوي بلکه دنبي کریم نه ﷺ چه کوم الفاظ ثابت وي دهغي اهتمام کول غوره دي ، ددي د وجي

---

(۱) :روضة الطالبين وعمدة المفتين للنووى (۲۵۳/۱) فصل فى القنوت۔ اوګورى

نه مناسب داده چه دا الفاظ نه په دعا قنوت کښې
وويل شي ، او نه په قنوت نازله کښې .
البته په نبي كريم ﷺ باندي درود ويل د عمر رضي
الله عنه په زمانه کښې د ابي بن كعب رضي الله عنه
دامامت په اړوند حدیث کښې ثابت دي. (۱)
نو په دې باندې سلفو عمل کړی دی ، اګر که ابن
حجر رحمه الله ددې انکار کړی دی . (۲) -

---

(۱) صحيح ابن خزيمہ (۱۵۵_۱۵٦/۲) جماع ابواب ذكر الوتر وما فيہ من السنن : باب فى بيان وتره صلى الله عليہ وسلم فى الليلة التى بات فيها ابن عباس عنده (ص:۱۱۰۰)

(۲) اوګورئ : تلخيص الحبير (ص:۹۳) پاملرنه : حافظ ابن حجر باندي دا تنقيد صحيح نه دى ، ځکه چه هغه په صحيح ابن خزيمه ددي اثر تضعيف نه دى کړى ، بلکه هغه په سنن نسائي کښي دمرفوع حديث تضعيف کړی دى ، او په دې کښې هغه په حق باندي دى ، علامه الباني هم همدا نظر لري ، او علامه نووي چه ددي تحسين کړی دی په المجموع کښي نو هغه سهوه شوى دى (۴۹۹/۳)

واضحه ده چه دعا قنوت په وترو کښې د رکوع څخه مخکښې لوستل کيږې ، او قنوت نازله درکوع څخه وروستو لوستل کيږي، پرته درمضان داخري نيمايي نه ځکه چه هغه د دواړو قنوتو سره مشابهت لري کله چه په مسلمانانو باندي کوم يو مصيبت تکليف او ازميښت وغيره راشي ، لکه څنګه چه په هغه اثر کښې راغلي دي کوم چه ابن حجر روايت کړی دی (١)

(١)

په قنوت کښې دځنې غلطيانو څخه (ان تر دې چه هغه څوک هم په دې غلطې کښې واقع دي ، څوک چه ددې دعا دسهار په لمانځه کښې هميشه دلوستلو قائل دي) هغه داده چه دا دعا ډيره اوږده لوستل اوپه هغې باندې اواز ډير اوچتول ، زما (په الله قسم) چه مي ځنې داسې خلک هم ليدلي دي ، کوم چه مشهور دي او ورته په ګوتو باندي اشاري کيږي ، هغوې د سهار په لمانځه کښې هغه دعا قنوت (کومه چه مشروع هم نه ده لکه دمخکې تحقيق نه معلومه

---

(١) صحيح ابن خزيمہ (٢/٥٥ـ١٥٦)جماع ابواب ذكر الوتر وما فيہ من السنن :باب فى بيان وتره فى الليلۃ التى بات فيها ابن عباس عنده(١١٠٠).

شوه) په ډیر اوچت اواز سره وایي لکه چه د جمعې په ورځ باندي خطبه وایي ، همدارنګه ډیره زیاته اوږده یي لولي او کوشش کوې چه په مقفی (دشعر) ټکو سره یي ادا کړي او دښائست کوشش یي هم کوې ددي په وجه باندې لمونځ کونکو زړونه سختیږي ، او د الله نه په دې ښائست او مقفی ټکو سره غافله کیږي نو په دې کار کښې خیر نشته بلکه دا دشر کار دی خو شکایت یوائې الله تعالی ته دی .

په سجده کښې دځنې لمونځ کونکو غلطيانې

د سجدې په مهال دځنې لمونځ کونکو غلطياني ډیري دي ، ځنې په لاندي ډول بیانیږي اګر که په دې کښې ډیري غلطياني د لمانځه د سنتو او مکملاتو (هغه څه چه لمونځ وړباندې پوره کیږي) سره تړاو لري .

١ – د سجدې اندامونه په زمکه صحیح نه کیښودل

(عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَعَلَى سَبْعٍ: اَلْجَبْهَةِ وَالانْفِ،وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ، وَالقَدَمَيْنِ) عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه روایت دی چه نبي کریم ﷺ فرمایلي دي : ما ته حکم شوی دی چه زه په ووه اندامونو سره

سجده اوکړم ، مخ سره د پوزي نه (دواړه په اندام شمار دي) دواړه لاسونه ، او دواړه زنګنونه ، او دواړه قدمو نه . [١]-

دا حديث دا لاربښونه کوې چه د سجدې اندامونه اوه دي او دلمونځ کونکي لپاره مناسب ده چه په دې ټولو باندي په صحيح توګه سجده اوکړې .

همدارنګه نبي کريم ﷺ فرمايلي دي : « لا صلاة لمن لا يمس انفه الارض ما يمس الجبين »

دهغه چا لمونځ نه کيږي ، چه دتندي په څير خپله پوزه په زمکه ونه لګوې . (١) -

---

(١) صحيح مسلم (٣٥٥/١) كتاب الصلاة : باب اعضاء السجود والنهى عن كف الشعر والثوب وعقص الراس (٤٩٠)،سنن نسائى (٦٤/٢ـ١٦٥)كتاب التطبيق : باب السجود على الانف ،صحيح بخارى (٢٩٥/٢ـ٢٩٧) كتاب الاذان :باب السجود على سبعة اعظم (٨٠٩)باب السجود على الانف (٨١٢) سنن ابن ماجہ (٢٨٦/١) كتاب اقامة الصلاة والسنة فيها : باب السجود (٨٨٤) سنن دارمى (٣٠٧/٦) كتاب الصلاة: باب السجود على سبعة اعظم وكيف العمل فى السجود (١٤٣٥)مسند احمد (١/ ٣٠٧،٢٩٢)۔

پام لرنه : دمخکني حديث الفاظ د ابن عباس رضي الله عنه په روايت کښې دي ، او د عباس بن عبد المطلب په روايت کښې الفاظ داسې راغلي دي : کله چه بنده سجده کوي ، نو ورسره دهغه اوه اندامونه هم سجده کوي دهغه مخ او دهغه دواړه څنګلي ، او زنګنونه او دواړه قدمونه .

په دې سره دهغه چا غلطۍ ښکاره کيږي ، څوک چه په سجده کښې خپل تندي په زمکه بږدي خو پوزه بيا د زمکې سره نه لګوي ، يا دواړه قدمونه د زمکې نه پورته کوي ، او ياېي په يو بل دبره داسې کيږدي چه د زمکې سره نه وي لګيدلي ، نو دده سجده په پنځو يا شپږو اندامونو سره راځي او دسجدي اوه معلوم اندامونه لکه څنګه چه مخکښې حديث کښې ذکر شو .

نبي کريم ﷺ هغه چاته فرمايلي وو ، چه په لمانځه کښې غلطي کوله:

«إِذَا سَجَدْتَ فَمَكِّنْ لِسُجُوْدِكَ» کله چه سجده کوې اندامونه په ښه توګه کيږده . (٢)-

---

(١) سنن دار قطنی (٣٤٨/١)کتاب الصلاة : باب وجوب وضع الجبهة والانف . دې حديث ته امام درقطني مرسل ويلى دى ، ځکه چه ددې په نظر دا حديث يواځې ابو قتيبه مسند روايت کړى دى ليکن علامه ابن الجوزي په: ''التحقيق کښې فرمايلي ابو قتيبه ثقه راوي دى امام بخاري ترې هم روايت کړى دى ، او دثقه راوي زيادت معتبر دتفصيل لپاره : التعليق المغنى على سنن الدار قطنى (٢٤٩/١)-اوګورى

(٢) سنن ابو داود (٥٣٧/١-٥٣٨) تفريع ابواب استفتاح الصلاة: باب صلاة من لا يقيم صلبه فى الركوع والسجود (٨٥٩) مسند احمد (٣٤٠/٤) - علامه الباني دې حديث ته حسن ويلى دى ، تفصيل لپاره (صحيح سنن ابى داؤد (١٦٢/١) اوګورۍ

۲- په سجده کښې بیړه کول :

په رکوع او قومه کښې مو ځنې غلطیانې ذکر کړې او دا مو هم ذکر کړه چه نبي کریم ﷺ دهغه چا د لمانځه د فساد فیصله کړې ده څوک چه په رکوع او سجده کښې خپله ملا نه سیده کوې بلکه بیړه کوې او همدارنګه نبي کریم ﷺ هغه چاته چه لمونځ په صحیح توګه نه اداکوو ، دا حکم کړی وو ، چه په اطمئنان سره سجده کوه ، او همدارنګه نبي کریم ﷺ فرمایلي دي : چه بد ترین غل هغه دی ، چه دلمانځه څخه غلا کوي دهغې رکوع او سجده په ښه توګه نه اداکوې .

په سجده وغیره کښې باید ښه اطمئنان وي هغه داسې چه سجده باید په اوه اندامونو سره په ښه توګه ادا کړی شي دواړه څنګلې باید داسې خوري کړی شي.
چه قبلي ته مخامخ وي ، او دلاسونو ګوتې بایدخپل مینځ کښې یوځاي وي ، او دغوږونو یا د اوږو برابر ې وي او همدارنګه قدمونه باید داسې پورته کړی شې چه د یو بل سره یو ځاې اودښپو ګوتي باید دقبلي په

لور وي او څنګلي د زمکې نه پورته وي ، او دومره بايد کلاو وې چه د تخرګونو سپين والی ښکاره شې .
او په سجده کښې بايد بيړه ونه کړی شې ترڅو هر اندام خپل ځاي ته ورسيږي او ودسجدي اندامونه بايد په ښه شان سره په زمکه ولګول شې .

۳- د سجدې په اړوند ځنې غلطيانې

مخکې ځنې غلطيانې ذکر شوې او دهغې څخه د سجدې کولو صحيح طريقه هم واضحه معلومه شوه ځنې لمونځ کونکې په سجده کښې يوڅه شمير غلطيانې کوې تر دې چه په دغه سجده کښې دنبي کريم ﷺ طريقه نه ليدل کيږي ، او ځنې خلک خو بيا په سجده کښې د ځنې منهياتو ارتکاب هم کوې حالانکه د سجدې په مهال بنده خپل رب ته ډير نيږ دي وي .

ددې مسئلې وضاحت په لاندي ډول دی :
ځني لمونځ کونکې په سجده کښې خپلې متې د تخرګونو سره لګوې او سنت داده چه بايد دا دواړه ديو بل څخه لري او جداشې ، او همدارنګه خپله خيټه د وره نونو سره لګوې ، حالانکه سنت داده چه خيټه بايد د وره نونو څخه لري او جدا وساتل شې او څنګلې بايد د اوګو يا د غوړونو برابر کيښودل شې .
ليکن په دې مخکې ذکر شوي جدا والي کښې بايد د حد څخه تجاوز ونه کړ ی شي ، او نورو خلکو ته بايد تکليف ورنه کړ ی شې .
ځني لمونځ کونکې په لمانځه کښې د ځناورو سره مشابت اختياره وي ، او په دې سره د لمانځه سپکاوی او دهغې څخه بي پروايي راځې ، لکه ځني لمونځ کونکې په لمانځه کښې د ګيدړ په څير يو خوا بل خوا ګوري او ويا دسجدې په مهال لاسونه دځناورو په څير په زمکه غوړه وي اودکارغانو په څيرټونګي وهې
او يا په مسجد کښې دخپل ځان لپاره د اوښ په څير ځاې نيسې اويا داسونو دلکيو په څير دسلام ګرځولو په مهال لاسونه خوزوي .

علامه ابن قيم رحمه الله فرمايلي دي : په اسلامې شريعت کښې دحيواناتو ، شيطانانو ، ښځو ، بانډه چيانو ، او هر ناقص څيز سره د مشابهت اختياره ولو نه منعه راغلې ده .

ددي دوجې نه په لمانځه کښې د ډيرو ځناورو دمشابهت څخه منعه راغلې ده ، خو ناپوهه خلک په هغې کښې واقع کيږي .

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ وَلا يَبْسُطْ اَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ اِنبِساطَ الْكَلْبِ».

دانس بن مالک رضي الله عنه څخه روايت دی فرمايي نبي کريم ﷺ فرمايلي دي : تاسو په سجده کولو کښې

برابر والی کوي ، اودسپي په ځير خپلي څنګلي په زمکه مه غوړه وې . (۱) -

ليکن افسوس په دې چه د سجدې په مهال ښېې د زمکي څخه پورته کول ، او ګوتي قبلي لور ته نه ګرځول داهغه ځني غلطياني دي چه ډير لمونځ کونکې په کښي واقع کيږي شايد چه ددې کتاب د لوستلونه بعد دوې ددې غلطيانو څخه ځانونه وژغوري ، الله تعالی څخه دعا کوو ، چه مونږ او تاسو ټولوته دنبي کريم او دهغه د صحابه کرامو تابعدارې را په برخه کړې - (آمين) -

---

(۱) صحيح بخارى (۱٥/۲) كتاب مواقيت الصلاة : باب المصلى يناجى ربہ عز و جل (٥۳۲)،(۳۰۱/۲) كتاب الاٴذان: باب لا يفترش ذراعيہ فى السجود (۸۲۲) صحيح مسلم (۱/ ۳٥٥) كتاب الصلاة : باب الاعتدال فى السجود ووضع الكفين على الارض الخ (٤۹۳)سنن ابوداود (۱/٥٥٤)تفريع ابواب الركوع والسجود : باب صفة السجود (۸۹۷) جامع ترمذى (۱/۲۳۳) ابواب الصلاة :باب ماجاء فى الاعتدال فى السجود ،سنن نسائى (۲/۱٤۳) كتاب الافتتاح :الاعتدال فى الركوع (۲/۱٦۹) كتاب التطبيق : باب الاعتدال فى السجود ،سنن دارمى (۳۱۲/٦) كتاب الصلاة: باب النہى عن الافتراش ونقرة الغراب(۱٤۳۸) مسنداحمد (۳/۲۹۱،۲۷۹،۲۷٤،۲۱٤،۱۹۱،۱۷۹،۱۷۷،۱۱٥،۱۰۹)

همدارنګه د سجدې په مهال د لاسونو ګوتي راغونډول او يوه ښپه په بله کيښودل داهغه غلطي ده چه ډير لمونځ کونکي په کښې مبتلا دي ، الله تعالى دې مونږ او هغوې ته د سمې لارې هدايت اوکړې . (آمين)

۴ – دسجدې ځنې اندامونه ښكاره كول او په زمكه باندې پرته د څه حايل څخه سجده لازم ګڼل .

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فِي شِدَّةِ الْحَرِّ فَإِذَا لَمْ يَسْتَطِعْ أَحَدُنَا أَنْ يُمَكِّنَ جِبْهَتَهُ مِنَ الأَرْضِ بَسَطَ ثَوْبَهُ فَسَجَدَ عَلَيْهِ.

دانس بن مالک رضي الله عنه څخه روايت دی فرمايي چه مونږ به دنبي کريم ﷺ سره په سخته ګرمۍ کښې لمونځ کولو ، کله چه به يو کس د سختې ګرمۍ دوجې نه نشو کولاې چه په زمکه سجده اوکړي ، نو خپله جامه به يي خوره کړه او په هغې باندې به يې سجده اوکړه . (۱) -

---

(۱) صحيح بخارى (۲/۱،۲۲/٤٩۲،۲۳-۲۲، ۸۰/۳)كتاب الصلاة:باب السجود على الثوب فى شدة الحر(۳۸۵)كتاب مواقيت الصلاة:باب وقت الظهر عند الزوال(٥٤۲) كتاب العمل فى الصلاة :

علامه شوکاني ويلي دي : ددي حديث څخه په هغه جامه باندې چه د بدن سره نښتې وې د سجدې کولو جواز معلوميږي . (١) -

امام نووي ويلي دي : چه همدانظر د امام ابو حنيفه رحمه الله او جمهورو علماو دی ، البته امام شافعې رحمه الله دا حديث په جدا جامه باندې حمل کړی دی . (٢) -

---

باب بسط الثوب فى الصلاة للسجود (١٢٠٨) صحيح مسلم (١/ ٤٣٣) كتاب المساجد ومواضع الصلاة: باب استحباب تقديم الظهر فى اول الوقت فى غير شدة الحر (٦٢٠) سنن ابوداود (١/ ٤٣٠) كتاب الصلاة : باب الرجل يسجد على ثوبہ (٦٦٠)جامع ترمذی (٤٠٥/١) ابواب الصلاة: با ب ماذكر من الرخصة فى السجود على الثوب فى الحر والبرد ،سنن نسائى (١٧١/٢) كتاب التطبيق : باب السجود على الثياب ،سنن ابن ماجہ (٣٢٩/١) كتاب اقامة الصلاة والسنة فيها : باب السجود على الثياب فى الحر والبرد (١٠٣٣) سنن دارمى (٣٣٥/٦) كتاب الصلاة : باب الرخصة فى السجود على الثياب فى الحر والبرد (١٤٥٣) مسند احمد (١٠٠/٣)

(١) نيل الاوطار (٢٨٩/٢)

(٢) شرح مسلم للنووى (١٢١/٥)

٥ - د مریض د سجدې کولو لپاره یو څیز ورپورته کول .

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُمَا ، قَالَ: عَادَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ رَجُلا مِنْ أَصْحَابِهِ مَرِيْضًا وَأَنَا مَعْهُ؛ فَدَخَلَ عَلَيْهِ وَهُوَ يُصَلِّي عَلَي عُوْدٍ؛ فَوَضَعَ جَبْهَتَهُ عَلَى الْعُوْدِ؛ فأومأ إِلَيْهِ؛ فَطَرَحَ اَلْعُوْدَ وَأخَذَ وَسَادَةً؛ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «دَعْهَا عَنْكَ - يَعْنِي: ألوِسَادَةَ- إِنْ اسْتَطَعْتَ أنْ تَسْجُدَ عَلَىَ الأَرْضِ وَإلا فَأَوْمِ إِيْمَاءً وَاجْعَلْ سُجُوْدَكَ أخْفَضَ مِنْ رُكُوْعِكَ».

دعبد الله بن عمر رضي الله عنهما څخه روایت دی فرمایي نبي کریم ﷺ د یو مریض ملګري پوښتنه کوله او زه ورسره وم ، نبي کریم ﷺ هغه ته په داسې حال کښې ورغی چه هغه په لرګي باندي لمونځ کولو ، نبي کریم ﷺ ورته اشاره اوکړه ، نو هغه لرګی ګذار کړو او بالښت یي راوخیست نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل چه بالښت هم لري کړه ، که کولاې شي چه په زمکه

سجده اوکړي ، نو په زمکه سجده اوکړه ، او که په زمکه سجده نشي کولاې نو په اشاره کولو سره لمونځ کوه ، او سجده د رکوع څخه ښکته کوه . (١) -

---

(١) معجم کبير (١٢/ ٢٦٩ـ٢٧٠) (حديث رقم: ١٣٨٢) . پاملرنه : د دې حديث په سند باندې علامه هيثمې جرح کوې او فرمايي چه ددي حديث په سند کښې حفص بن سليمان منقري دی او هغه متروک دی ، او امام احمد ورته په صحيح قول کښې کمزوری ويلی دی ، البته ابن حبان ورته ثقه ويلی دی ، ،مجمع الزوائد (٢/ ١٥١) . ليکن د علامه هيثمي دا جرحه صحيح نه ده ، ځکه چه حفص بن سليمان ثقه راوي دی ، امام ابوحاتم ورته لاباس به ويلی دی ، امام بخاري ، امام نسائي ، ابن حبان ، ابن ورته ثقه ويلی دی ، امام احمد ورته صالح ويلی ، او ابن حجر همدا قول نقل کړی دی د تفصيل لپاره : تهذيب التهذيب (٢/٤٠٢) اوګور ی حافظابن حجر ورته په تقريب کښې ثقه ويلی دی ، او هرچه د حفص په نوم کمزوری راوي دی ، نو هغه حفص بن سليمان بزاري دی ، لکه څنګه چه په تهذيب التهذيب کښې ددي وضاحت موجود دی .

٦- په سجده سهوه سبحان من لایسهو ولاینام ویل .

دځنې لمونځ کونکو غلطي داهم ده چه کله په لمانځه کښې سهوه شي ، نو په سجده سهوه کښې بیا "سبحان من لا یسهو ولا ینام" وايي او ځنې په کښې دا ایت وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا " [مريم: ٦٤] ځنې په کښې (رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ إِن نَّسِينَآ أَوۡ أَخۡطَأۡنَاۚ "[البقرة: ٢٨٦] وايي لیکن په اسلامي شریعت کښې ددې هیڅ د باور وړ اصل نشته .

٧- په لمانځه کښې دامام سهوه کیدلو په اړه یو غلط ګمان :

په دې مقام باندې باید دهغه چا غلط ګمان طرف ته اشاره اوکړو ، څوک چه دا ګمان کوې چه امام په لمانځه کښې ځکه سهوه کیږي یا وربانديې لوستل کېدودیږي ، چه مقتدیانو په صحیح توګه طهارت (اودس) وغیره نه وي کړې ، او په دې باره کښې په لاندې روایت باندې باور کوې .

عَنْ شَبِيبٍ أَبِي رَوْحٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ صَلَّى صَلاةَ الصُّبْحِ؛ فَقَرَأَ الرُّومَ فَالْتَبَسَ عَلَيْهِ فَلَمَّا صَلَّى قَالَ: مَا بَالُ أَقْوَامٍ يُصَلُّونَ مَعَنَا لا يُحْسِنُونَ الطُّهُورَ؛ فَإِنَّمَا يَلْبِسُ عَلَيْنَا الْقُرْآنَ أُولَئِكَ.

شبيب ابو روح د يو صحابي څخه روايت كوې چه نبي كريم ﷺ دسهار لمونځ كولو او په هغې كښې سورت روم لوستلو نو دهغې لوستل ورباندې كډوډ شو كله چه يي لمونځ اوكړو ، نبي كريم ﷺ اوفرمايل څه وجه ده چه زمونږ سره ځني خلك لمونځ كوې او هغوې په ښه توګه طهارت (اودس) نه كوې همدې په مونږ باندې لمونځ كډوډه وې . (۱) -

---

(۱) سنن نسائی (۱۲/ ۱۲۰ـ۱۲۱) كتاب الافتتاح : باب القرأة فی الصبح بالروم - د سنن نسائي دا حديث ضعيف او كمزورى دى ، لكه څنګه چه مؤلف رحمه الله ددي وضاحت كړی دی ، او علامه الباني ورته هم ضعيف ويلی دی ، "ضعيف سنن نسائی " (۳۱)- ليكن ددې حديث دضعف سبب هغه نه دی ، كوم چه مؤلف ذكر كړی دی ، ځكه چه شبيب بن نعيم ابو حفص

دا حديث ضعيف او کمزوری دی ، ځکه چه په دي حديث کښې د شبيب څخه مراد ابن نعيم و او ديو بلې وينا مطابق ابن ابي روح دی ، دده کنيه ده ابو روح حمصي امام ابن القطان ويلي دي چه دده عدالت نامعلوم دی . (١) -

---

ثقه راوي دی امام ابن القطان خو ورته مجهول الحال ويلی دی ، ليکن نورو محديثو ورته ثقه ويلی دی ، د تفصيل لپاره اوګوری : تہذيب التہذيب (٣٠٩/٤-٣١٠) همداوجه ده چه حافظ ابن حجر په تقريب کښې د علماو د وينا خلاصه ذکر کړيده ، او حکم يي کړی دی چه '' ثقة من الثالثہ اخطأ من عده فی الصحابہ ' بلکه دددي حديث د ضعف وجه هغه عبد الملک بن عمير راوي دی ، لکه چه علامه الباني دددي صراحت کړی دی او ويلي دي چه دددي حديث راويان ثقه دي پرته عبد الملک بن عمير څخه ځکه چه دده حافظه کمزوري شوې وه ، بلکه ابن معين ويلي چه په ده باندي به په حديث کښې اختلاط راتللو ، ابن حجر رحمه الله ويلي دي چه ده به کله کله تدليس هم کولو: مشکوة المصابيح بتحقيق البانی (٩٧/١)

(١) تہذيب التہذيب (٤/ ٣٠٩)

او ددي نه علاوه په دې حدیث کښې یوه بله وجه دضعف هم شته دی ، او همدارنګه د الله تعالی ددي

وینا ﴿وَمَنْ أَسَآءَ فَعَلَيْهَا﴾ " [فصلت: ٤٦] دمفهوم هم مخالف دی.

قعده ، تشهد ، سلام ، او په هغې کښې د ځني لمونځ کونکو غلطیاني :

اخیره قعده او تشهد د لمانځه دارکانو څخه دي ، او په دې دواړو کښې ځني لمونځ کونکې غلطیاني کوې چه په هغې باندې تنبیه ورکول مناسب دي ، نو ددي لپاره یې په لاندې ډول د لیدونکو مخې ته ړالی کوو.

۱- په تشهد کښې دالسلام علیک أیها النبي په اړه غلطې :

امام بخاري په خپل صحیح کښې د نبي کریم ﷺ حدیث ذکر کړی دی ، چه کله په تاسو کښې یو کس لمونځ کوې نو هغه دې

«التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ»......... ووایي (۱).

(۱) صحیح بخاری

حافظ ابن حجر رحمه الله ويلي دي چه ددي حديث په ځني نورو طريقو کښي داسي الفاظ راغلي دي کوم چه دنبي کريم ﷺ په زمانه او دهغي دزماني څخه وروستو زمانه کښي د فرق او جدا والي غوښتنه کوي هغه داسي چه د نبي کريم ﷺ په زمانه کښي د مخاطب صيغه يعني (السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ) او د نبي كريم ﷺ د وفات کيدلو نه وروستو د غائب صيغه (السلام على النبي) ولوستل شي لکه څنګه چه امام بخاري په خپل صحيح : كتاب الاستيذان (٥٦١١) (٦٢٦٥) نمبر حديث کښي د ابو معمر بن مسعود په طريقي سره روايت کړی دی ، هغه د تشهد طريقه بيان کړی ده او ويلي يي دي چه (وهو بينا أظهرنا فلما قبض قلنا السلام) دا به مونږ هغه وخت ويلو چه نبي کريم ﷺ زمونږ په مينځ کښي وو او چه کله وفات

(٣/٢، ٣٢٠،٣١١ ،١١/٣١١،١٣/٧٦، ١٣١،١٣/٣٦٥) كتاب الاذان : باب التشهد فى الآخرة (٨٣١) باب ما يتخير من الدعاء بعد التشهد وليس بواجب (٨٣٥) كتاب العمل فى الصلاة : باب من سمى قوماو سلم فى الصلاة على غيره مواجهة وهو لا يعلم (١٢٠٢) كتاب الاستيذان : باب السلام اسم من اسماء الله تعالىٰ (٦٢٣٠) كتاب الدعوات: باب الدعاء فى الصلاة (٦٣٢٨) كتاب التوحيد : باب قول الله تعالىٰ '' السلام المومن '' (٧٣٨٨)

شو نو دهغه د وفات کیدلو څخه وروستو به مونږ (السلام على النبي) ویلو دا الفاظ په صحیح بخاري کښې راغلي دي البته ابو عوانه په خپل صحیح کښې اوهمدارنګه ،سراج ، جورقاني ، ابونعیم اصبهاني ، او بیهقي د امام بخاري استاد ابونعیم پورې دا حدیث په مختلفو طریقو سره په دې دالفاظو تخریج کړی دی :
دنبي کریم ﷺ دفات څخه وروسته به مونږ (السلام على النبي) ویلو او همدارنګه ابن ابي شیبه دابو نعیم نه هم روایت کړی دی . (۱) -

---

(۱) فتح الباری (۲/ ٣١٤) د درود ویلو په اړه مخکې ذکر شوی نظر د عبد الله بن مسعود او ځنې نورو صحابه کرامو ودی ، لیکن دجمهورو صحابه کرامو او تابعینو فقهاو او محدثینو په دې اتفاق دی چه درود دنبي کریم صلى الله علیه وسلم په زمانه او همدارنګه دهغه د وفات کیدلونه وروستو په همدغه صیغه د مخاطب باندې ویل کیږي ، اوهمدا نظر راجح او وقوي دی ، ځکه چه دا په مرفوع احادیثو وسره ثابت دی ، او همدارنګه د تشهد په اړه راغلي احادیثو کښې دنبي کریم صلى الله علیه وسلم دا وینا چه "اذا صلى احدکم " او همدارنګه "ولکن قولو ا " کښې چه کوم دخطاب صیغې دي دا تر قیامته پورې هر چاته شامليږي حاضر وي او که غائب وي ، لکه څنګه چه د اوداسه ، لمانځه ، حج ، زکات وغیره باره کښې د خطاب صیغې هر چاته شامليږي ، او داسې هیڅ حدیث نشته چه په هغې کښې نبي کریم صلى الله علیه وسلم دغائب لپاره جدا تشهد ذکر کړی وي .

۲- په لمانځه کښې د تشهد یا درود په مهال لفظ د ''سیدنا'' زیاتول :

د حافظ ابن حجر رحمه الله څخه په لمانځه یا د لمانځه نه بغیر په نبي کریم ﷺ باندې د درود ویلو په اړه پوښتنه وشوه ، چا ایا په نبي کریم ﷺ باندې په درود ویلو کښې لفظ د سیدنا ویل شرط دي ؟

د مثال په توګه داسې ویل چه'' اللهم صل على سيدنا محمد'' یا ''على سيد الخلق'' یا ''سيد ولد آدم'' **یا**

بر سیره پر دې چه په طحاوي ، بزار ، طبراني ، کښې د عبد الله بن زبیر په روایت ، او په مسند احمد ، او طبراني کښې د عبد الله بن مسعود په روایت کښې په دې خبره تصریح ده چه نبي کریم صلى الله علیه وسلم همدغه تشهد لوستلو ، او همدا تشهد یي دمخاطب په صیغې سره صحابه کراموته ښودلی وو ، او په هغې کښې دغائب او حاضر هیڅ فرق نه دی کړی ، او همدارنګه صحابه کرام به د جهاد او غزاګانو وغیره په سفرو تلل ، او ځنې صحابه کرام داسې هم وو، چه دنبي کریم نه به لیرې وسیدل ، ددې څخه داخبره ښه واضحه کیږي ، چه درود ویل د خطاب په صیغه سره دا یو امر تعبدي دی او خپل عقل او قیاس لره په کښې هیڅ دخل او ګنجائش نشته ، نو ددې وجې نه قیاس دعبد الله بن مسعود رضي الله عنه قابل د قبلولو نه دی ، او تشهد د مخاطب په صیغې سره لوستل مسنون دی دیته دغلطې نسبت کول خپله غټه غلطې ده .

يوائځې "اللهم صل على محمد" ويلو باندې اكتفا اوكړى شي.

او همدارنګه ايا لفظ د سيدنا ويل غوره دي ، ددې لپاره چه دهغه په حق كښې لفظ د سيد راغلى دى اوكه د دې پريښودل يې غوره له دې وجې نه چه دا په تشهد كښې دنبي كريم نه ثابت نه دى ؟

ابن حجر رحمه الله د دې پو ښتنې په جواب كښې ويلي دي : چه هغه الفاظ ويل غوره كوم چه په حديث كښې راغلي وي ، او داسې ځوک نشې ويلى چه كيدى شي چه نبي كريم ﷺ دا لفظ د سيد د عاجزئ په خاطر پريښى وي، او دامت لپاره غوره دې چه لفظ د سيد ووايي ، كله چه د نبي كريم ذكر اوكړې ، ځكه چه كه دا ويل غوره وى ، نو دصحابه كرامو څخه او بيا به د تابعينو څخه خامخا ثابت وى.

او حال دادی چه په دې باره کښې د صحابه کرامو او تابعينو څخه ډير اثار نقل دي ، خو په دې اثارو کښې ددې لفظ د سيد ويلو هيڅ دليل نشته ، امام شافعي رحمه الله – الله تعالی دې دهغه درجې لوړې کړې - سره د دينه چه هغه دنبي کريم ﷺ ډير تعظيم کونکی هم دی ، خو هغه د خپل هغه کتا ب په خطبه کښې کوم چه د شوافعو لپاره د اساسې مرجع حيثيت لري دا سې ويلي دي (اللهم صل على محمد) [١]۔

پاملرني :

په دې ځاې کښې يو څو خبرو ته اشاره کول بهتره دي

٣- لمړی: حديث د«لاتسيدوني في الصلاة » لفظ (لاتسيدوني) صحيح نه دی بلکه صحيح لفظ هغه (لاتسودوني) دی خو داحديث موضوعي دی او په دې معنی باندې هيڅ صحيح حديث نشته (٢)

(١) : صفة الصلاة النبى (ص: ٧٢-١٧٣)
(٢) ډيرو محدثينو دې حديث ته موضوعي ويلی دی ، لکه علامه سخاوي ، ملا علي قاري حنفي ، وغيره ، همدارنګه علامه عجلوني د دعلامه ناجي څخه نقل کوې وايي : چه دا حديث سراسر دروغ دي ، عام خلک دا حديث دبيانولو په وخت کښې په يا سره (سيدوني) وايي بلکه صحيح لفظ په واو سره دی ،

۴- دوهم: ډیر لمونځ کونکي په لمانځه کښې درود ویلو په مهال د درود ابراهیمي دمختلفو صیغو (الفاظو) څخه یو ه شریکه صیغه جوړوي لکه چه ځني لمونځ کونکي په درود دکښې داسې وایي:

(اللَّهُمَّ صلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي العالمين إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ) لیکن دارنګه د مختلفو صیغو څخه یوه صیغه جوړه ول جواز نلري ، ځکه چه عبادات ټول توقیفي دي ، او دځان نه په ماثور دعاګانو کښې زیاتی یا کمی کول جائز نه دي ، او دا پورتنی صیغه د درود په هیڅ یو حدیث کښې نه ده راغلي بلکه دا د دي لاندې دوه صیغو د درود څخه جوړه شوې ده .

١- اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ على إِبْرَاهِيمَ وعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ

(سودوني) كشف الخفاء (٢/٥٤ـ٣٥٥) موضوعات كبرىٰ (ص: ٣٦٥)

مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّك حَمِيدٌ مَجِيدٌ (١)

٢ - "اللَّهُمَّ صلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ [النبي الأمي] وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى [آل] إِبْرَاهِيمَ وبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى [آل] إِبْرَاهِيمَ فِي العالمين إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ" (٢)

٥- دريم : په اخره قعده كښې د تشهد ويلو نه وروسته د درود ويلو د حكم باره كښې د علماء كرامو اختلاف شته ، خو غوره او راجح قول د وجوب دى ، او

---

(١) صحيح بخارى (٦/٤٠٨) كتاب الانبياء : باب نمبر (١٠) سنن كبرى (٢/ ٢١٢) كتاب الصلاة: باب الصلاة على اہل بيت رسول الله ﷺ وہم آلہ (٢٨٥٦) سنن نسائى (٣/ ٤٠) كتاب السهو : باب كيف الصلاة على النبى ﷺ .

(٢) سنن ابوداود (١/ ٦٠٠ـ٦٠١) تفريع ابواب الركوع والسجود : باب الصلاة على النبى ﷺ بعد التشهد (٩٨١) سنن كبرىٰ (٢/ ٢١٠) كتاب الصلاة : باب الصلاة على البنى ﷺ بعد التشهد (٢٨٤٩) دا حديث حسن دى لكه څنګه چه علامه البانى رحمه الله په "صحيح ابوداود " (١٨٤) كښې ددې صراحت كړى دى .

ددې دليل حديث د فضاله بن عبيد رضي الله عنه دی چه نبي كريم ﷺ يو لمونځ كونكی وليده چه هغه په لمانځه كښې د الله تعالی حمد او ثنا او همدارنګه په نبي كريم ﷺ باندې درود ونه وايو ، نبي كريم ﷺ اوفرمايل : چه ده په لمانځه كښې بيړه اوكړه ، بيا دالله تعالی رسول ﷺ اوفرمايل : چه كله تاسو لمونځ كوې نو د الله تعالی حمد او ثنا شخه يي شروع كوې ، او په نبي كريم ﷺ باندې د درود ويلو كوشش كوې ، او بيا خپل حاجت د الله تعالی نه اوغواړی . (۱)-

زمونږ شيخ علامه الباني رحمه الله په خپل كتاب (صفة صلاة النبي ﷺ) كښې هم د وجوب قول غوره كړی دی (۲) .

---

(۱)۳مسند احمد (۶/ ۱۸) سنن ابوداود (۲/ ۱۶۲) تفريع ابواب الوتر : باب الدعا ء (۱٤۸۱) - علامه الباني رحمه الله دې حديث ته صحيح ويلی دی . ، صحيح سنن ابوداود (۲۷۸/۱)

(۲) صفة صلاة النبى ﷺ ،ص: ۱۸۲.

هغه فرمايي : چه دا حديث د تشهد نه وروسته د درود ويلو په وجوب باندې ښكاره دليل دی ، ځكه چه په دې كښې د درود په ويلو باندې امر راغلی دی .
همدارنګه امام شافعې ، امام احمد دروستني قول مطابق ، او د دوې نه مخكې په صحابه كرامو كښې هم دځني صحابه كرامو همدا نظر د وجوب وو ، ددې وجې نه چا چه امام شافعې ته په دې مسئله كښې د شذوذ نسبت كړی دی ، نو دهغوې د ا نسبت امام شافعې ته په انصاف او عدل باندې بنا نه دی ، لكه څنګه چه امام هيتمي رحمه الله په خپل كتاب (الدر المنضود في الصلاة والسلام على صاحب المقام المحمود) كښې ددي وضاحت كړی دی (١) - .

---

(١) علامه صنعاني هم ددې حقيقت وضاحت كړی دی د تفصيل لپاره اوګورئ : (العدة على احكام الاحكام شرح العمدة : ٣/ ٢٠)
پاملرنه : دا مسئله ډيره اختلافي ده د علماو په مينځ كښې دجمهورو علماو موقف دادی چه درود ويل واجب نه دي ، او د دوې په استدلا كښې كافي وزن شته ، خو د وجوب په قو ل كښې احتياط ډير دی ، ليكن په دې مسئله كښې دومره زيات تشدد كول مناسب نه دي چه درود ويل د لمانځه ركن مقرر شي او په نه ويلو باندي د لمونځ د باطلولو حكم اوكړی شي ، ځكه چه هغه دلائل چه د درود په وجوب باندې دلالت كوې په هغوې ټولو كښې نور احتمالات هم شته ، لكه څنګه چه علامه شوكاني ددي تفصيلي

۶ - څلورم : داخبره باید هم واضحه وي چه درود ویل یوائې د دوهم تشهد سره خاص نه دي بلکه په لمړي تشهد کښې هم د درود ویل مشروع دي - (۱)

وضاحت کړی دی ، سر بیره پر دې چه د فضاله بن عبید حدیث په کوم باندې چه مؤلف د وجوب استد لال کړی دی ، په هغې کښې نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغه لمونځ کونکي ته د لمانځه د بیا کولو حکم نه دې کړی ، ددې وجې نه علامه شوکاني هم د جمهورو علماو په څیر د عدم وجوب موقف غوره کړی دی ، د تفصیل لپاره اوکورئ : نیل الاوطار (۲/ ۲۹۵تا ۳۰۰) .

(۱) په دې مسئله کښې د مذکوره موقف په خلاف باندې جمهورو سلفو او خلفو اتفاق کړی دی ، زما دعلم برابر په مخکنو علماو کښې یواځې امام شافعي رحمه الله او دهغه اصحابو داموقف اختیار کړی دی ، البته په روستنو علماو کښې د مؤلف په څیر شیخ ابن باز رحمه الله او نورو علماو هم د دې موقف د مشروعیت او استحباب قائل دي : علامه شوکاني هم دې موقف طرف ته مائله دي ، او دوي په دې خپل موقف باندې د هغه ټولو حدیثونو په عموم باندې استدلال کوې کومو کښې چه په نبي کریم صلی الله علیه وسلم باندې د درود ویلو حکم راغلي دی ، دهغوې دجملې څخه په ځنو کښې دلمانځه ذکر هم راغلي دی ، دوې وایي چه په دې حدیثونو کښې د لمړي او اخرني تشهد هیڅ فرق او قید نشته ، نو ددې وجې نه دا حکم دواړه تشهدو ته شاملیږي ، همداوجه ده چه حافظ صلاح الدین یو سف حفظه الله په خپل تفسیر کښې هم دې ته واجب ویلي دي ، لیکن د تحقیق دمخې نه د اموقف مرجوح دی ، وجوب خو لا لیري خبره په استحباب باندې هم دلیل نشته ځکه چه دا څومره احدیث چه دوې په وجوب باندې ترینه دلیل نیسي هغه د دوهم تشهد باره کښې دي ، لکه دراتلونکو حدیثونو نه دهغې وضاحت کیږي:

١ـ عبد الله بن مسعود رضي الله عنهما څخه روايت دى ، فرمايي چه رسول الله صلى الله عليه وسلم ماته د لمانځه په مينځ او اخره كښي تشهد راو وښود ، همدارنګه فرمايي چه كله به نبي كريم صلى الله عليه وسلم دلمانځه په مينځ يا اخره كښي په تشهد كيناست نو التحيات لله تر اخره پوري لوستلو ، همدارنګه فرمايي چه نبي كريم صلى الله عليه وسلم به چه كله د لمانځه په مينځ كښي د تشهد څخه فارغه شو ، نو پا به څيده ، او چه كله به د لمانځه په اخره كښي په تشهد كيناست نو دتشهد نه وروسته به يي دعا غوښتله ، او بيا به يي سلام وګرځولو ،مسند احمد (٤٥٩/١)

داحديث صحيح دى ، دامام احمد شيخ يعقوب بن ابراهيم بن سعد بن ابراهيم الزهري د خپل پلار نه ، هغه د محمد بن اسحاق بن يسار بن خيار (صاحب مغازي) نه ، هغه د عبدالرحمن بن اسود بن يزيد بن قيس النخعي نه ، هغه د خپل پلار اسود نه ، اوهغه د عبد الله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت كړى دى .

او دحديث په دې راويانو كښې هر يو دخپل شيخ سره اتصال ثابت دى ، لكه څنګه چه حافظ مزي ، او ابن حجر ددي صراحت كړى دى .

او هريو راوي ثقه هم دى ، لكه چه ابن حجر او نورو محدثينو دا وضاحت كړى دى ، يواځي په ابراهيم بن سعد باندې ځني محدثينو كلام كړى دى ، ليكن هغه كلام د قبليدو وړ نه دى ، ځكه چه ددې راوي په اړه حافظ بن حجر په تقريب كښي (ثقة حجة تكلم فيه بلا قادح) ليكلي دي ، البته محمد بن اسحاق په تدليس باندې مشهور دى ليكن په دې سند كښي هغه په تحديث باندي صراحت كړى دى ، ددي وجې نه دا سند د هر قسم ضعف او علت څخه پاک دى ، همدا وجه ده چه دا حديث په دې زمانه كښي محدث احمد شاكر صحيح كړى دى "مسند احمد بشرح احمد شاكر "(١٧٨/٦) او

علامه هيثمي هم ددي راويانو توثيق کړی دی،'' مجمع الزوائد ''(١٤٥/٢)

٢ـ عائشه رضي الله عنها فرمايي چه نبي کريم صلی الله عليه وسلم به په دوه رکعتو کښي په تشهد باندې زيادت نه کولو . ''مسند ابو يعلی ''(٤٣٧٣/٧)

ددې حديث سند صحيح دی ، دا حديث دحافظ ابو يعلی شيخ ابو معمر اسماعيل بن ابراهيم بن معمر بن حسن الهذلي الهروي د عبد السلام بن حرب الملائي ، او هغه د بديل بن ميسره العقيلي البصري نه ، او هغه د ابو الجوزاء اوس بن عبد الله الربعي البصري نه ، او هغه د عائشه رضي الله عنها څخه روايت کړی دی ، او دا ټول د صحيحينو راويان دي ، لکه څنګه چه علامه هيثمي په مجمع الزوائد (٢/ ١٤٥) کښي او علامه ابن حجر په تقريب کښي داخبره ذکر کړي ده ، او په دې راويانو کښي هر يو ثقه هم دی ، او د حديث سند متصل هم دی ، لکه څنګه چه حافظ مزي او ابن حجر ددې خبري وضاحت کړی دی ،

ددې وجې نه د مسند ابو يعلی فاضل محقق ددې حديث سند ته صحيح ويلي دي ، البته د ابو الجوزاء باره کښي امام بخاري ويلي دي ، چه (في اسناده نظر) خو امام ابن حبان او ځنې نورو محققينو ددې داسي توجيه کړې ده ، چه امام بخاري په خپل تاريخ کښي د ابو الجوزاء يو ورروايت د عمرو بن مالک نکري په واسطي سره نقل کړی دی ، او دهغې نه وروسته يي ويلي دي چه (في اسناده نظر) څکه چه عمرو دهغه په نيز کمزوری دی ، نو دا جرحه په ابو الجوزاء باندي نه ده ، بلکه دا جرحه په عمرو بن مالک باندې ده .

دامام بخاري ددې قول مطلب دادی ، چه دابو الجوزاء سماع د ابن مسعو او عائشه رضي الله عنهما څخه ثابت نه ده ، د تفصيل لپاره اوګوری : تهذيب التهذيب (٢٨٣/١ـ٢٨٤)

ليكن دا قول درست نه دی ، ځكه امام مسلم د عائشه رضي الله عنها څخه د ابو الجوزاء روايت په خپل (صحيح (٤٩٨) كښي اصالة ذكر كړی دی ګويا چه د ابو الجوزاء سماع د عائشه رضي الله عنها څخه د امام مسلم په نيز ثابت ده ، او همدارنګه دا سند په (سنن ابوداود (٧٨٣)كښي علامه الباني هم صحيح كړی دی ، ګويا چه د خپلي زماني دوه لوی محدثينو په نيز د عدم لقاء قو ل د اعتبار وړ نه دی ، البته دزير بحث حديث باره كښي علامه الباني

په ''صفة صلاة النبی '' (١٧٠)كښي ليكلي دي ، چه دا حديث منكر دی ، لكه چه ما ددې وضاحت په ضعيفه (٥٨١٦)كښي كړی دی ، د سلسله ضعيفه دغه برخه خو ما ته ملاو نشوه ، خو د علامه موصوف دغه قول ډير زيات دتعجب وړ دی ، ځكه چه د حافظ ابو يعلی د شيخ اسماعيل بن ابراهيم په كوم باندې چه هيڅ قسم جرحه نشته ، له دې څخه وروستو د عبد السلام بن حرب نه تر عائشه رضي الله عنها پوري دا پوره سند په سنن ابوداود (٧٧٦)كښي راغلی دی ، او دهمدې سند په روايت باندې ديو حديث په اړه امام ابو داود صراحت كړی دی ، چه دعبد السلام بن حرب شيخ بديل بن ميسره څخه يو ټولګي د لمانځه داواقعه نقل كړې ده ، ليكن د هغوی په روايت كښي ددې حديث يوبرخه هم ذكر نه ده – دامام ابو داود ددې تصريح سره امام الباني دې حديث ته صحيح ويلی دی ، ګويا چه علامه الباني په نيز د ابوو الجوزاء سماع د عائشه رضي الله عنها څخه ثابته ده ، سربيره پر دې چه د عبد السلام بن حرب زيادت ، زيادت دثقه دی ، او زيادت د ثقه مقبول وي ، بيا څه وجه ده چه په همغه سند سره دمسند ابو يعلی حديث منكر دی ؟

سر ه ددينه چه د عبد الله بن مسعود حديث د هغې قوې شاهد خم دی . والله اعلم بالصواب .

دا دواړه حديثونه ددې وضاحت کوې چه نبي کريم صلى الله عليه وسلم په لمړي تشهد کښې په التحيات باندې نور زيادت نه دی کړی ، سربيره پر دې چه دا لاندې حديث دعبد الله بن مسعود هم د دواړه تشهدو په فرق باندې دلالت کوې ، هغه فرمايي : چه نبي کريم صلى الله عليه وسلم به لمړی دوه رکعتو نه بعد تشهد دومره په بيره کول گويا چه په گرم کاڼي باندي ناست دی (ترمذی، ابوداود ،نسائی) ددې حديث ټولو شارحينو ويلي دي چه مراد ددې حديث نه هغه په لمړې تشهد کښې بيره کول او دريم رکعت ته پاڅيدل دي ، يعني نبي کريم صلى الله عليه وسلم به په لمړي تشهد کښې دومره بيره کوله لکه څنگه چه يو کس په گرم کاڼي باندي ناست وې او په بيره سره ترينه پاڅيږي ، او دا ښکاره خبره ده ، چه دومره بيره يو اځې په هغه صورت کښې کيدی شي چه په لمړي تشهد کښې يواځې په التحيات ويلو باندې اکتفا اوکړی شي .

ددې دري مذکوره حديثونو په رڼا کښې داخبره د نمر څخه هم زياته روښانه شوه چه هغه حديثونه چه د درود ويلو حکم په کښې راغلی دی ، هغه ټول د دوهم تشهد سره تړاو لري ، لهذا په هغې سره په لمړي تشهد کښې په درود ويلو سره د استحباب يا سنيت باندې دليل نيول درست نه دې ، وجوب خو لاليري خبره ده ، سره ددينه چه په دغه حديثونه سره د درود وجوب په دوهم تشهد کښې هم داحتمال څخه خالي نه دی ، لکه څنگه چه داخبره مخکښې ذکر شوه ،
داخبر دې بايد هم واضحه وې چه د عائشه رضي الله عنها هغه روايت کوم چه امام بيهقي ، او امام نسائي دهغې تجريج کړی دی چه کله به نبي کريم صلى الله عليه وسلم نهه (۹) رکعته لمونځ د دشپې کولو نو په اتم رکعت کښې به په تشهد کيناست او دخپل رب نه به يي دعاگانې غو ښتلي اوپه نبي کريم صلى الله عليه وسلم

امام شافعي رحمه الله په (کتاب الام) [1] کښې ددې ذکر کړی دی ، هغه فرمايي : چه د لمړۍ قعدې او د اخري قعدې الفاظ يو شان دي ، او په دې کښې اختلاف نشته ، زما د خبرې مطلب دادی چه تشهد او درود يو دبل په ځاې نه کافې کيږې .

٧ - چاچه د سلام ګرځولونه مخکښې ځان بي اودسه کړو نو دهغه لمونځ باطل شو برابره خبره ده که نفل لمونځ وې يا فرض وي -

---

باندې به يی درود هم ويلو او بيا به يی سلام اوګرځولو -
دا حديث اګر چه په دې په لمړې تشهد کښې د درود ويلو ذکر راغلی دی ، خو داحديث د دوې لپاره دليل نشي جوړيدلی ځکه چه دا دنفلي لمانځه واقعه ده ، او وپه نفلي لمانځه او فرضې لمانځه کښې ډير فرق دی چه هغه بحث ته ضرورت نلري -
همدا وجه ده چه په دې نفلي لمانځه کښې په اول تشهد کښې د دعا کولو هم ذکر شته ، خو په فرض لمونځ کښې ددې هيڅوک قائل نه دي ، تر دې چه شوافع کوم چه په لمړي تشهد کښې د درود ويلو داستحباب قائل دي هغوې هم دعا ته په دې تشهد کښې مکروه ويلي دي ''المجموع '' (٣/٢٤٢) ددې وجې نه پاکستاني محدث علامه عطاء الله بهو جياني په دې حديث سره يواځې په نفلي لمانځه کښې په لمړي تشهد کښې د درود ويلو جواز ثابت کړی دی ، د تفصيل لپاره اوګورئ التعليقات السلفية (١/٢٠٢) (١)
٣ (١/١٨١)

۸- ځني لمونځ کونکي دا غلطي کوي چه په دوه رکعتيز لمونځ کښې لکه د سهار لمونځ او دجمعې دوه رکعته لمونځ او همدارنګه نفلي دوه رکعتيز لمونځ کښې تورک کوي [1] اوهمدارنګه په څلور رکعتيز يا درې رکعتيز لمانځه کښې تورک نه کول -

---

(۱) په دې مسئله کښې همدا موقف حق ته نيژدې دی ځکه چه په جامع ترمذې (۱/ ۲٤۰) کښې دوائل بن حجر رضي الله عنه په حديث کښې راغلي دي چه کله به نبي کريم صلی الله عليه وسلم په تشهد کيناست خپله چپه ښپه به يي وغوړه وله او ښی ښپه به يي ودروله –

په صحيح صحيح مسلم (۳۸۵/۱) کښې دعائشه رضي الله عنها روايت دی ، چه نبي کريم صلی الله عليه وسلم به هرکله د دوو رکعتو نه وروستو درود لوستلو او خپله چپه ښپه به يي وغوړه وله او ښي ښپه به يي ودره وله –

په دې کښې صراحت دی ، چه په هر قعده کښې افتراش دی يعني چپه ښپه غوړه ول او ښي ښپه ودرول ، ځکه چه په لمړي روايت کښې افتراش مطلق ذکر دی ، برابره خبره ده چه لمړی قعده وې او که اخري قعده وې ، روستو ترينه سلام ګرځول وي اوکه نه وي ددې عام حکم څخه يواځې هغه قعده مستثنی ده کومه چه د ابو حميد ساعدې رضي الله عنه په روايت کښې راغلی ده ، او هغه يواځې د دري رکعتيز او څلور رکعتيز لمانځه په اخره قعده کښې د تورک ذکر دی ، د دې حديث په ځنو طريقو کښې د دې الفاظ چه " فاذا کانت الجلسة التی فيها التسليم " څخه په ظاهر کښې داسې معلوميږي ، چه تورک په هر هغه قعده کښې مشروع دی په کومه کښې چه سلام ګرځول وې ، ليکن ددې حديث سياق ددې نفي په قطعي طريقې سره کوې ځکه په دې حديث کښې د لمړی قعدې د

اګرچه تورک کول یا هغه پرېښودل د لمانځه د صحت سره څه تړاو نلري ، خو دومره ده چه په سنت باندې عمل کول غوره دي ، یعنې درې رکعتیز یا څلور رکعتیز لمانځه په اخره قعده کښې تورک کول سنت دی خو په دې شرط چه په څنګ کښې لمونځ کونکی تنګ نه شي -

۹- په (التحيات) کښې د (عباد الله الصالحين) څخه مراد د مشهور تفسیر موافق هغه خلک دي کوم چه حقوق الله (د الله تعالی حقونه) او وحقوق العباد (د بنده ګانو حقونه) پر ځاې کوې ، البته په دې کښې مختلفې درجې دي ، حکیم ترمذي فرمایي : که څوک غواړې چه لمونځ کونکی د دې دعا څخه فائده واخلې

کيناستلو طريقه بيان شوه چه نبي کريم صلى الله عليه وسلم به په هغې کښې افتراش کولو ، بيا فرمايي چه "فاذا جلس فى الركعة الآخرة " او د ابوداود (۱/ ٤٦٩) په روايت کښې دي چه : "فاذا جلس فى الركعة الرابعة " دحديث داجمله په دې خبره ښکاره دلالت کوې چه هغه تشهد چه په هغې کښې سلام ګرځول وي ، ددي نه مراد د درې رکعتيز او څلور رکعتيز لمانځه اخره قعده او ددينه پرته په هيڅ يو حديث کښې دا نشته چه په لمړې تشهد کښې تورک مشروع دی ، نو ددې وجې نه صحيح موقف هغه دی کوم چه مؤلف اختيار کړی دی ، او همدا موقف علامه ابن قيم او ابن باز وغيره غوره کړی دی -

نو باید کوشش اوکړي چه خپل ځان په نیکانو بندګانو کښې شامل کړي ، ترڅو ددې لوې فضیلت څخه محروم نشي -

۱۰- امام قفال رحمه الله په خپله فتاوی کښې فرمایلي دي : چه لمونځ نه کونکی ټولو مسلمانانو ته ضرر رسوي ، ځکه چه هرلمونځ کونکی په تشهد کښې "السلام علینا و علی عباد الله الصالحین"خامخا وایي ، ددې وجې نه لمونځ پریښودونکی د الله تعالی په حق کښې او درسول الله په حق کښې او همدارنګه د ټولو مسلمانانو په حق کښې کمی کوي ، نو ځکه لمونځ پریښودل ډیره لویه ګناه ده -

۱۱- ځني خلک په سجده کښې د سجدې دعا پریږدي او دهغې په ځاې (اللهم خل عني) وغیره هغه څه وایي چه دهغې دثبوت هیڅ دلیل نه وي -

۱۲- هغه چاته بد کتل ښوک چه د شهادت په ګوته باندې اشاره کوي –

عَنْ وَائِلِ بنِ حُجْرٍ رَضِيِ اللّه عَنْهُ قَالَ: لانْظُرَنَّ إلَى رَسُو لِ اللّهِ ﷺ كَيْفَ يُصَلِّي؛ فَنَظَرتُ إلَيهِ فَكَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ....إلي أن قال: ثُمَّ قَعَدَ....ثُمَّ رَفَعَ إصْبَعَهُ وَرَأيْتُهُ يُحَرِّكُهَا ،يَدْعُوا بِهَا.

وائل بن حجر رضي الله عنه فرمايي : ما وغوښتل چه د نبي كريم ﷺ د لمانځه طريقه اوګورم ، ما وليد چه نبي كريم ﷺ تكبير (الله اكبر) اوكړو او لاسونه يي پورته كړه ..... فرمايي چه بيا نبي كريم ﷺ كيناست او د شهادت ګوته يي پورته كړه ، او ما ليده چه هغه خوزه وله او په هغې سره يي دعا غوښتله - (۱) -

دا صحيح حديث دګوتي په خوزولو باندې ښكاره دلالت كوې ، سره ددينه چه دنبي كريم ﷺ ددې فعل بيان په (يرفع) دمضارع په صيغې سره شوى دى كومه چه په هميش والي باندي دلالت كوې يعنې تر سلام ګرځولو پوري يي د شهادت په ګوته اشاره كوله دنبي كريم ﷺ لفظ (يد عو بها) هم په دې دلالت كوې

---

(۱) سنن النسائى (۸۸۹)، سنن ابوداود (۲۷۶، ۲۷۷).

نو ددې وجې نه دځنې هغه فقهاو قول چه دتشهد ګوته به د نفي په وخت کښې پورته او اثبات په وخت به يي بيرته ښکته کړې د دليل څخه خالی دی -
ددې پورتني تفصيل څخه د هغه چا غلطي معلوميږي څوک چه د هغه چا دلمانځه د بطلان فتوه ورکوې کوم چه په شهادت ګوته باندې اشاره کوې -
په اخره کښې دې لاندې خبروته پاملرنه کول ضروري ده -

١٣- په ځنې رواياتو وکښې راغلي دي چه : رَأَيْتُ رَسُو لَ اللّٰهِ ﷺ وَهُوَقَاعِدٌ فِي الصَّلاةِ.... رَافِعًا إِصْبَعَهُ السَّبَّابَةَ وَ قَدْ حَنَاهَا شَيْئًا وَهُوَ يَدْعُوْ.
ما نبي کريم ﷺ په داسې حالت وليد چه ناست وو ، او دشهادت يي پورته کړې وه ، او لږ يي راښکته کړه او دعا يي غو ښتله . (١)

(١) صحيح ابن خزيمہ (٣٥٤/١) كتاب الصلاة: باب حنىً السبابة عند الاشارة بہا(٧١٦) سنن نسائى (٣٣/٣)كتاب السہو : باب احناء السبابة فى الاشارة سنن ابوداود (٦٠٤/١)تفريع ابواب الركوع والسجود : باب الاشارة فى التشہد (٩٩١)مسند احمد (٤٧١/٣) سنن ابن ماجہ (٢٩٥/١)كتاب اقامة الصلاة والسنة فيها :باب الاشارة فى التشہد (٩١١)

ليکن داحديث ضعيف او کمزوری دی ، البته په دې کښې اخره جمله هم نشته - (۱) -

زمونږ شيخ علامه الباني رحمه الله فرمايي : چه د شهادت دګوتي راښکته کول ددې حديث نه پرته مونږ په بل حديث کښې نه دي ليدلي او داحديث ضعيف اوکمزوری دی ، نو لهذا دا عمل مشروع نه دی . (۲) -

۱۴ - په ځنې روايتونو کښې راغلي دي چه نبي کريم ﷺ د شهادت په ګوته اشاره اوکړه او بيا يي سجده اوکړه ، ددې نه داسې معلوميږي چه د دوه سجدو په مينځ کښې هم د شهادت په ګوته اشار ه کول مشروع دي ، ليکن دا روايت د هغه ټولو روايتونو خلاف دی په کومو کښې چه د سجدې کولو ذکر د اشاري کولو نه مخکې دی ، نو لهذا دا روايت شاذ دی ، په دې بنا

(۱) ځکه چه په دي کښي مالک بن نمير خزاعي موجود دی ، او ددې په باره کښې امام ابن القطان او امام ذهبي ويلي دي : "لا يعرف حال مالک ولا روی عن ابيه غيره" تهذيب التهذيب (۱۰/۲٤) حافظ ابن حجر ورته هم په تقريب کښې "لين الحديث " ويلی په دې بنا باندې علامه الباني په ضعيف سنن ابي داود (۹٦) او په تمام المنة (۲۲۲)کښې دې حديث ته ضعيف ويلي دی

(۲) تمام المنة (۲۲۳)

باندې د دوه سجدو په مینځ کښې د شهادت په ګوته اشاره کول مشروع نه دي -

۱۵ – د چپ لاس په ګوته اشاره کول مکروه دي ، تر دې چه هغه څوک چه دهغه ښي لاس غوڅ شوی وي نو هغه به اشاره نه کوې -

۱٦ - ځنې لمونځ کونکي په تشهد کښې دشهادت ګوته کږۍ کړې او بیا حرکت ورکوې ، او ودا ګمان کوې چه ددې لپاره دلیل د وائل بن حجر رضي الله عنه حدیث دی کوم چه مخکښې ذکر شو ، چه نبي ﷺ خپله ګوته دمینځنې ګوتې سره کږۍ کړې وه –

لیکن دا دحدیث غلط مفهوم دی ، بلکه دحدیث صحیح مفهوم هغه دادی چه نبي کریم ﷺ مینځنۍ ګوته د غټې ګوتې سره کړې کړې وه ، او دشهادت په ګوته یې اشاره کوله –

همدارنګه ځنې لمونځ کونکي د شهادت په ګوته باندې د اشارې په وخت کښې داغلطې کوې چه خپله ګوته پورته کوې او بیا یې بیرته ښکته ږدي دا فعل د نبوې طریقې خلاف دی ، بلکه صحیح طریقه هغه داده چه د شهادت کوته به پورته کړې او په همدغه حالت

کښې ورته حرکت ورکول ، برابره خبره ده که پورته وې یا ښکته وي چپ طرف ته مائله وي یا ښي طرف ته ځکه چه تعیین په حدیث کښې نشته -

په لمانځه کښې د سلام په اړه ځنې غلطیانې

سلام ګرځول فرض او دلمانځه په ارکانو کښې یو رکن دی ، ددینه څخه پرته لمونځ نه صحیح کیږي ، او همدا دجمهورو صحابه کرامو تابعینو او روستنو علماو نظر دی ، په دې کښې د ځنې لمونځ کونکو یو شمیر غلطیانې په لاندې ډول دي :

۱۷- کله دا هم لیدل کیږي چه ځنې خلک د سلام ګرځولو نه وروسته په خپل ښي لاس باندې ښي طرف ته او په چپ لاس باندې چپ طرف ته اشاره کوې ، صحابه کرامو هم په اول کښې داسې کول خو بیا نبي صلی الله علیه وسلم ددي کارنه منع اوکړه –

(عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قُلنَا: اَلسَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ، اَلسَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ، وَأشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الجَانِبَيْنِ، فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مَا لِي أَرَاكُمْ تَرْفَعُونَ أَيْدِيكُمْ كَأَنَّهَا أَذْنَابُ خَيْلٍ شُمْسٍ؟فتركواالرفع واكتفوابالتسليم).

جابر بن سمره رضي الله عنه فرمايي : چه مونږ به کله دنبي کريم ﷺ سره لمونځ اوکړو نو دلمانځه په اخره کښې به مونږ ښي او چپ طرف ته سلام ګرځولو او ورسره به مو په لاسونو اشاره هم کوله ، نبي کريم ﷺ چه دا وليدل نو هغه اوفرمايل : چه زه تاسو وينم چه خپل لاسونه د ترنده اسونو دلکيو په شان پورته کوي نو بيا خلکو د لاسونو پورته کول پريښود ل او يوائې په سلام ګرځولو يي اکتفا اوکړه - (۱) -

۱۸- دسلام ګرځولو په وخت کښې لفظ دسلام په درميانه مقدارسره راښکل ځنې لمونځ کونکي د سلام ګرځولو په وخت کښې په لفظ د سلام کښې کښې مد

(۱) صحيح مسلم (۴۳۰).

كوي ، سره ددينه چه په دې كښې مد نه كول مستحب دي ابن سيد الناس وايي چه په دې كښې د علماو اختلاف نشته –

١٩- دامام ابن تيميه رحمه الله څخه پوښتنه وشوه يو كس دی چه كله په لمانځه كښې سلام ښي طرف ته ګرځوي نو د(السلام عليكم ورحمة الله) نه وروسته (اللهم اسئلک الفوز بالجنة) وايي او چه كله چپ طرف ته سلام ګرځوې ، نو د(السلام عليكم ورحمة الله) نه وروسته (اسئلک النجاة من النار) وايي ايا د امكروه دي ؟

هغه ورته جواب وركړو چه هو دا مكروه دي ، ځكه چه دا بدعت دی وجه داده چه دنبي كريم صلى الله عليه وسلم څخه ددې ثبوت نشته –

سربيره پر دې چه دا د دعا مقرر ول دي په داسې ځاې كښې چه هغه ددې لپاره ځاي نه دی ، او همدارنګه په دې سره د دواړه سلامو په مينځ كښې فصل او جداوالی راځي او دا جداوالی راوستل جايزنه دي ځكه چه دواړه سلامه د يوبل سره بايد متصل وې ددې داسې مثال دی ، لكه چه يو كس سمع الله لمن

حمده وواېي او بيا (اسئلک الفوز بالجنة) ربنا لک الحمد ، اسئلک النجاة من النار) واېي وغيره - (١)-

٢٠- ځنې خلک چه په لمانځه کښې بې او دسه شي نو دسلام ګرځولو څخه پرته د لمانځه نه نه وځې او حال دادی چه په دې وخت کښې سلام ګرځولو ته هيڅ ضرورت نشته ځکه چه په بې اودسۍ سره لمونځ باطل شواو سلام ګرځولو ته ضرورت پاتي نشو -

***

(١) مجموع فتاویٰ شيخ الاسلام ابن تيمية(٢٢/٤٩٠ـ٤٩١)-